

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**Možnosti využití aktuální literární výchovy
na 1. stupni ZŠ**

Ways of Using Current Literary Education at Primary School

DIPLOMOVÁ PRÁCE

AUTOR: Michaela Gregorová

VEDOUCÍ PRÁCE: PhDr. Ivana Šimková

ČESKÉ BUDĚJOVICE 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 26. dubna 2012

.....

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucí diplomové práce PhDr. Ivaně Šimkové za cenné rady, poskytnutí literatury, ochotu, připomínky a metodické vedení této práce. Také bych ráda poděkovala paní učitelce Martě Šťastné za poskytnutí materiálů a možnosti zúčastnit se na školních akcích, jež obohatily mě i tuto práci. Též děkuji rodině a všem blízkým za podporu při psaní diplomové práce.

Anotace

Tato diplomová práce je zaměřena na výzkum mimoškolních činností žáků 4. a 5. ročníků ZŠ, které souvisí s aktuální literární výchovou. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část se zabývá literární výchovou, jejím začlenění do Rámcového vzdělávacího programu a také se věnuje čtenářství na 1. stupni ZŠ. Začleněny jsou i metody, formy práce, učební a didaktické pomůcky a učitelova příprava na hodiny literární výchovy.

Hlavním cílem výzkumu je zjistit postoj a vztah žáků k aktuální literární výchově a zaznamenat jejich zájem o mimoškolní činnosti. Dále jsou zmíněny konkrétní přístupy učitelů ZŠ a možnosti využití aktuální výchovy v praxi.

Abstract

This thesis is focused on the survey of extracurricular activities of pupils in 4th and 5th school year, related to the current Literary Education. The work is divided into theoretical and practical part.

The theoretical part deals with Literary Education, its integration into the Framework Education Programme and pays attention on the 1st reading at elementary school. There are also included some methods, forms of work, learning and teaching materials and teacher's preparation for Literary Education lessons.

The main aim of the research is to discover pupils' relationship and attitude to current Literary Education and investigate their interests in extracurricular activities. There are also mentioned concrete primary school teachers' approaches and ways of using current Literary Education in practice.

Obsah

ÚVOD.....	5
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1 PROPOJENÍ ČTENÍ A LITERÁRNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ	8
1.1 Obsahová struktura čtení a literární výchovy.....	9
2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání.....	11
2.1 Klíčové kompetence.....	11
2.2 Vzdělávací oblasti RVP	12
2.2.1 Jazyk a jazyková komunikace	12
2.3 Školní vzdělávací program.....	14
2.3.1 Školní projekty zaměřené na literární výchovu.....	14
3 ROZVOJ ČTENÁŘSTVÍ NA 1. STUPNI	18
3.1 Dětský čtenář.....	20
3.1.1 Vývoj dětského čtenáře	21
3.2 Faktory ovlivňující dětského čtenáře	23
4 LITERÁRNÍ VÝCHOVA A AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVA JAKO JEJÍ SOUČÁST	27
4.1 Metody a formy práce v hodinách LV	31
5 UČEBNÍ A DIDAKTICKÉ POMŮCKY	44
5.1 Pomůcky.....	44
5.2 Hravé formy	44
6 PŘÍPRAVA UČITELE NA HODINU	46
II. PRAKTICKÁ ČÁST	49
7 SOUČASNÉ POJETÍ AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVY NA ZŠ	50
7.1 Školní projekty	50

7.2	Cíle a metody výzkumu.....	51
7.3	Interpretace výsledků	72
8	KONKRÉTNÍ PŘÍSTUPY K VYUČOVÁNÍ.....	73
8.1	Výuka literární výchovy z pohledu učitelů	75
9	MOŽNOSTI VYUŽITÍ AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVY V PRAXI.....	77
	Závěr.....	85
	Seznam literatury.....	88
	Internetové zdroje.....	92
	Seznam tabulek.....	93
	Seznam grafů.....	93
	Seznam obrázků.....	94
	Seznam příloh.....	94

ÚVOD

Aktuální literární výchova je nedílnou součástí obsahové struktury čtení a literární výchovy. Jedná se o propojení literární výchovy s mimoškolními aktivitami, které se také bezprostředně podílí na výchově a vzdělávání žáků. Možností, které lze aplikovat v hodinách literární výchovy, existuje nepřeberné množství. Záleží jen na učiteli, kterou z nich použije pro zvyšování čtenářské gramotnosti.

Hlavním trendem v dnešní době je snaha zapojovat moderní inovační metody a postupy do výuky. Jedná se zejména o přechod mezi stereotypním přístupem učitele (např. pouze čítanková četba) a novodobou podobou aktuální výuky (např. literární kvízy, soutěže, poslech nahrávky, práce s časopisem, atd.). Ne každý pedagog však podporuje a využívá nové možnosti k zefektivnění výchovně-vzdělávacího procesu. Během průběžné pedagogické praxe na 1. stupni ZŠ jsem se nesetkala ani s předmětem literární výchova, ani se samotnou výukou čtení. Právě tato zkušenost byla pro mě jedním z podnětů, proč se tímto tématem dále zabývat. Jak vlastně vypadají hodiny literární výchovy v dnešní době? Patří vůbec literární výchova k oblíbeným předmětům? Používá učitel pomůcky pro zpestření výuky? Vzdělávají se žáci také v jejich volném čase? Na některé otázky se pokusíme najít odpověď.

Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část. Teoretická část vychází z poznatků literární teorie. V první kapitole se zabývám cíli a obsahovou strukturou předmětu Literární výchova. Druhá kapitola je pak zaměřena na jeho začlenění do Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělání. Třetí kapitola se primárně zabývá rozvojem čtenářství na 1. stupni ZŠ. Pozornost je věnována zejména dětskému čtenáři, jeho vývoji a faktorům, jež ovlivňují vztah ke čtení. Ve čtvrté kapitole se nachází podrobný popis a výčet metod a forem, které se dají uplatnit při hodině literární výchovy. Pátá kapitola uvádí jednotlivé didaktické a učební pomůcky, které mohou nejen žákům, ale i učitelům zpříjemnit výuku. Poslední kapitola teoretické části se snaží detailně podat návod, jak by měla vypadat ideálně připravená hodina literární výchovy.

Praktická část je rozdělena na tři oddíly. První z nich se týká současného pojetí aktuální literární výchovy na ZŠ. Hlavním těžištěm výzkumu je interpretace názorů žáků 4. a 5. ročníků ZŠ o jejich vztahu a postoji k mimoškolním činnostem a aktivitám. Druhá kapitola uvádí konkrétní přístupy k vyučování jednotlivých učitelek. V třetí kapitole jsou uvedeny publikace různorodých nápadů a inspirací vhodné pro učitele na 1. stupni ZŠ. Jaký je zájem

žáků o mimoškolní činnosti a zda patří literární výchova k jejich oblíbeným předmětům, ukáží až výsledky uvedené v závěru práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PROPOJENÍ ČTENÍ A LITERÁRNÍ VÝCHOVY NA 1. STUPNI ZŠ

Literární výchova (dále LV) je jedna ze složek předmětu *český jazyk*, který je dále dělen na *jazykovou výchovu a komunikační a slohovou výchovu*. Jazyk je důležitým východiskem pro komunikaci v různých adekvátních situacích (VeJVodová in Podroužek, 2007).

Český jazyk a literatura rozvíjí čtenářské, jazykové dovednosti žáka a celkový všestranný harmonický rozvoj osobnosti. Dále napomáhá žákům v orientaci v dalších předmětech.

Jako každý vyučující předmět si klade cíle i LV – zejména *jazykově výchovný cíl*, jež se zaměřuje na rozvoj kultury mluvené řeči, slovní zásobu, srozumitelné a výstižné vyjadřování. Ve vyučování se realizují cíle při práci s texty a ve výcviku čtení. Dále *literárně výchovný cíl*, který spočívá ve vztahu ke slovesnému umění, v zájmu o školní i mimoškolní četbu knih, ve vytváření jejich schopností a dovedností ve vnímání, chápání a prožívání, ale také osvojování základních literárních pojmů a poznatků LV plní cíle i *formativní*, rozvíjí smyslové, citové a fantazijní cítění. Utváří vztahy a postoje čtenářů k prostředí, ve kterém žijí. Výchova literaturou zahrnuje řadu činitelů a vlivů, jež formují dětského čtenáře a rozvoj jeho osobnosti (Toman, 2007).

Když učitel vychovává žáky k literatuře, utváří tak jejich pozitivní vztah ke slovesnému umění. Podněcuje jejich zájem o školní a zájmovou četbu hodnotných knih dětské literatury. Rozvíjí jejich schopnosti a dovednosti vnímat a chápat text. Žáci se učí interpretovat a hodnotit texty. Také prostřednictvím mimoškolních aktivit zdokonalují své literárně-estetické dovednosti (Šimková in Bína, Zelenka, 2010).

Lederbuchová (in Podroužek, 2007) uvádí, že literatura svou estetickou výchovnou podstatou je organicky spojena s oborem umění (s hudební a výtvarnou výchovou). LV je dále spjata s divadlem a filmem.

Náplní hodin literární výchovy je školní četba vybraných ukázek a knih dětské literatury. Ve vyučovacích hodinách se pracuje s literárními druhy, žánry a s ukázkami konkrétních textů, které jsou pro žáky určené a vhodné (Toman, 2007).

Není příliš jednoduché vybudovat u žáků kladný vztah k učení. Učitel by měl využívat tvořivých přístupů a neobvyklých cvičení. Velmi oblíbené jsou didaktické hry, při nichž jsou žáci aktivní, rozvíjí myšlení a komunikaci. Během aktivit je někdy nutné využívat různých poznatků a životních zkušeností. Hodiny literární výchovy by měly

být pro žáky hlavně zajímavé, poutavé a poučné. Literární hry přispívají k přirozenému rozvoji dítěte, napomáhají při výuce - a to zajímavým a zábavným způsobem. Šimková (in Bína, Zelenka, 2010, s. 197) uvádí: „*Cílem literárních her a úkolů je přispět k popularizaci a modernizaci čtení a literární výchovy. Může jich být využito při motivaci nového učiva, při opakování a procvičování tematických celků v hodinách aktuální literární výchovy.*“

1.1 Obsahová struktura čtení a literární výchovy

Literární výchova navazuje na základy čtení získané v 1. třídě. Četba v 2. ročníku se řadí mezi oblíbené školní aktivity. V hodinách literární výchovy by učitel měl vytvořit takové podmínky, aby čas strávený nad literárním textem, byl pro děti příjemný (Vošická in Wildová, 2004).

Mezi předmětové složky čtení a literární výchovu patří šest základních částí: „*výcvik čtení, kultura mluveného projevu a vyjadřování, soubor umělecky hodnotných textů školní žakovské četby, literárně-estetické činnosti, elementární vědomosti o literatuře a tzv. příležitostná výchova literaturou a uměním.*“ (Toman, 2007, s. 7)

Výcvik čtení

Výcvik ve čtení posiluje čtenářské dovednosti. Jedná se o čtení hlasité a tiché, studijní, správné, uvědomělé, dostatečně rychlé, plynulé či výrazné. Výsledkem zvládnutí techniky čtení je porozumění textu.

Kultura mluveného projevu a vyjadřování

Technika a vyjadřování mluveného projevu se vyvíjí při práci s texty a v hodinách slohové výchovy. Ve výcviku je třeba soustředit se na dechová, hlasová, výslovnostní, artikulační cvičení.

Soubor umělecky hodnotných textů školní a žakovské četby

Výběr vhodných čítankových a mimočítankových textů závisí na potřebách a zájmu dětí. Literatura do jisté míry ovlivňuje další rozvoj čtenáře. Dětský čtenář se seznámí s různými literárními druhy a žánry.

Literárně estetické činnosti

Mezi literárně estetické činnosti patří jak čtenářské, přednesové, tak i vyjadřovací a tvořivé činnosti. Výuka se zejména soustředí na vlastní práci žáků

s textem. Přednes, dramatizace, vyprávění, předčítání, výtvarná a hudební tvorba mohou tvořit náplň hodin literární výchovy.

Elementární vědomosti o literatuře

Žáci si osvojují elementární pojmy a poznatky na základě čtenářských zážitků a zkušeností. Vyučují se názvy knižních titulů, jména autorů, ilustrátorů a dětských hrdinů, ale také teorie literatury.

Příležitostná výchova literaturou a uměním

Příležitostná výchova literaturou a uměním neboli tzv. *aktuální literární výchova* spojuje literární výchovu s mimoškolním a společenským životem dětí. Mezi žáky jsou oblíbené knihovny, které jim nabízí možnosti výběru dětských knih a časopisů.

Vliv na žáky má nepochybně také televize, filmová a divadelní představení, atd. (Toman, 1991).

2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání

*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělání*¹ (dále jen RVP pro ZV) je kurikulární dokument, pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let, vytvářen na státní a školní úrovni. V roce 2007 vstupuje v platnost do 1. ročníků ZŠ. Státní úroveň představuje Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy. RVP pro ZV tvoří rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy a to předškolní, základní a střední vzdělávání. Úroveň školní představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), které uskutečňují vzdělávání na jednotlivých školách. Oba tyto dokumenty jsou přístupné pedagogické i nepedagogické veřejnosti.

V současnosti hlavním cílem vzdělávání není pouze osvojení si jistého množství informací. Podstatou je, aby žáci během školní docházky získali jakýsi přehled, ale také aby si osvojili řadu kompetencí, které dále ovlivňují jejich život ve společnosti. Během vzdělání by si žák měl osvojit vhodné strategie učení, logické uvažování, naučit se řešit problémy, získat motivaci neustálého vzdělávání, všestranně komunikovat, respektovat, spolupracovat a ocenit práci druhých. Žáci by měli být vnímaví, zodpovědní za svá rozhodnutí, ohleduplní a také tolerantní k ostatním lidem. Výčet těchto schopností a dovedností řadíme mezi tzv. *klíčové kompetence*, které učitel rozvíjí prostřednictvím Rámcového vzdělávacího programu. Úroveň klíčových kompetencí je nastavená tak, aby byla pro žáky dosažitelná (Grecmanová, Urbancová, 2007, s. 7).

2.1 Klíčové kompetence

Na konci základního vzdělání by měli žáci dosáhnout úrovně klíčových kompetencí, jež obsahují očekávané výstupy a učivo. Klíčové kompetence představují soubor vědomostí, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro rozvoj osobnosti a uplatnění jedince ve společnosti. Mezi kompetence základního vzdělávání patří: kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské a pracovní.

Vzdělávací program zařazuje průřezová témata, ale také vhodné vzdělávací postupy, metody a formy výuky.

---

¹Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

RVP ZV² je dokument, který bude v časových etapách volně inovován dle potřeb společnosti, zkušeností učitelů, ale i podle potřeb a zájmů žáků.

Podle Grecmanové a Urbanovské (2007, s. 8-9) se kompetence vzájemně prolínají, nelze je chápat, jako jednotlivé položky, které spolu nikterak nesouvisí. Vznikají a rozvíjejí se během celého vzdělávacího procesu a setkáváme se s nimi v různých činnostech a chování. Nelze je rozvíjet pouze v rámci některých vyučovacích předmětů. Učitel volí vhodné aktivity a činnosti, které přispívají k jejich utváření.

Aby učitel mohl učit klíčovými kompetencím, musí je konkretizovat - tímto způsobem může dále stanovit konkrétní cíle, ke kterým se s žáky společně dopracuje. Kolektiv učitelů si vytvořil vlastní program – Školní vzdělávací program.

2.2 Vzdělávací oblasti RVP

Obsah základního vzdělávání je rozdělen do 9 vzdělávacích oblastí. *Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce* a v neposlední řadě *Jazyk a jazyková komunikace*, do níž spadají vyučovacích předměty *Český jazyk a literatura* a *Cizí jazyk*.

Základní škola si na základě cílů vzdělávací činnosti stanovuje ve ŠVP *výchovné* a *vzdělávací* strategie vyučovacích předmětů. Na 1. stupni ZŠ je vzdělávací obsah členěn na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4., 5. ročník). Učivo je strukturováno do tematických okruhů a slouží jako *prostředek k dosažení očekávaných výstupů*.

2.2.1 Jazyk a jazyková komunikace

Vzdělávací obory: *Český jazyk a literatura, Cizí jazyk a Další cizí jazyk*

Jazyk a jazyková komunikace zaujímají výrazně důležité postavení ve výchovném vzdělávání. Úroveň jazykové kultury patří k podstatným znakům vyspělosti jedince. Jazykové vyučování se soustředí na to, aby žáka vybavilo takovými znalostmi a dovednostmi, které mu umožní správně vnímat jazyková sdělení, porozumění jim a schopnost vhodného vyjadřování. Dovednosti, jež získá žák ve vzdělávacím oboru

---

² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

Český jazyk a literatura, jsou důležité pro úspěšné osvojování poznatků v dalších oblastech vzdělávání

Vyučovací předmět *Český jazyk a literatura* je tvořen ze tří složek:

1. Komunikační a slohová výchova

Vede žáky k logickému myšlení a chápání jazykových textů, prohlubování intelektu, soustředí se na srozumitelnost a správnost vyjadřování, dále se žáci učí psát a číst s porozuměním.

2. Jazyková výchova

Podílí se na získávání vědomostí a dovedností k osvojování spisovné podoby jazyka. Rozvoj přesného a logického myšlení a intelektových dovedností. Jazyk se stává nástrojem získávání většiny informací.

3. Literární výchova

Žáci se soustředí na četbu a poznávání základních literárních druhů. Všímají si záměrů autora, učí se prosazovat a formulovat vlastní názory o přečteném díle. V literární výchově získávají a rozvíjejí své čtenářské návyky a schopnosti (produkce, interpretace, recepce literárního textu). Porozumění literatuře může pozitivně ovlivnit jejich postoje, hodnoty a celkově zpestřit život.

Obsah jednotlivých složek se vzájemně prolíná. Komunikaci verbální i neverbální může učitel vhodně rozvíjet díky *Dramatické výchově*, která je řazena do doplňujících vzdělávacích oborů RVP ZV.

Cizí jazyk a Další cizí jazyk - vzdělávání se cizím jazykům napomáhá snižovat jazykové bariéry a nabízí jedincům možnost vycestovat. Jedinec tak může snadněji poznávat Evropu a svět. V dnešní době je znalost cizího jazyka výhodou pro budoucí pracovní uplatnění.³

---

³ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

2.3 Školní vzdělávací program

Každá základní škola si na základě RVP vytváří vlastní *Školní vzdělávací program* (dále ŠVP) podle svých priorit a možností. „V ideálním případě vznikaly školní vzdělávací programy spoluprací celého pedagogického sboru. Výsledný dokument ŠVP obsahuje základní informace o škole, o jejich vzdělávacích prioritách, pravidelných akcích, spolupráci s mimoškolním světem, personálních i materiálních podmínkách.“⁴

Podstatnou část zde představují postupy, které rozvíjí klíčové kompetence žáků a očekávané výstupy z RVP. ŠVP obsahuje i názvy předmětů, jejich cíle a časové rozvržení pro daný ročník.

ŠVP je dokument přístupný veřejnosti, bývá vystaven na webových stránkách školy, tištěnou verzi vlastní ředitel.

Program *Škola pro život*⁵ vstoupil v platnost dne 1. 9. 2010 na ZŠ Třešť. Tento program obsahuje: *identifikační údaje, charakteristiku školy a ŠVP, učební osnovy, školní projekty a hodnocení žáků a autoevaluaci školy.*

2.3.1 Školní projekty zaměřené na literární výchovu

Školní projekty (dále jen ŠP) jsou součástí ŠVP. Prostřednictvím ŠP zaměřených na *literární výchovu* tak učitel společně s žáky naplňuje klíčové kompetence *Jazyka a jazykové komunikace*. Projekty jsou zcela dobrovolné a zúčastňují se jich zejména žáci, kteří o ně jeví zájem. Průběh projektů většinou nezasahuje do školní výuky.

Výjimku tvoří projekt *Měsíc knihy*, který se koná jednou ročně – v březnu. Škola spolupracuje s městskou knihovnou, a tudíž se zmiňovaný projekt stává akcí pro všechny třídy prvního stupně ZŠ.

Noc s Andersenem je určena žákům 2. tříd. Tento projekt probíhá na základní škole již 5. rokem a mívá u žáků velký úspěch. Přenocování ve školní knihovně má možnost pouze 30 zvolených žáků (žáky vybírá třídní učitel dle zájmu a vhodného chování). Bohužel, některé aktivity vztahující se k literárním dílům nelze zorganizovat

---

⁴ Místo pro život [online]. 2011 [cit. 2012-03-31]. Dostupné z WWW: <<http://www.mistoprozivot.cz/skola/co-nam-rikaji-zkratky-rvp-a-svp>>.

⁵ Základní škola Třešť [online]. 2010 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://zs-trest.cz/skolni-vzdelavaci-program/ds-1022/p1=1085>>.

pro všechny žáky druhých tříd.

Pasování žáků na čtenáře se koná pouze pro žáky 1. ročníků právě v době, kdy se z nečtenářů stávají čtenáři. Na programu se podílejí žáci 5. ročníků.

Školní časopis tvoří žáci 5. ročníků pro ostatní žáky 1. stupně. Scházejí se pravidelně 1-2 x týdně po vyučování dle domluvy. Každé zpracované číslo časopisu končí jeho vytištěním a rozdělením do všech tříd.

- **Měsíc knihy – knihovnické lekce**

Charakteristika projektu:

- žáci se v tzv. *knihovnických lekcích* seznámí s prostředím městské knihovny,
- řeší praktické situace přiměřené věku,
- hrami a zábavnými činnostmi se učí orientovat v základních literárních žánrech,
- využívají informativní techniku jako zdroj informací.

Cíle projektu:

- a) *Vědomostní* – seznámení se základními pojmy z oblasti tvorby knihy a knihovnické terminologie, žáci se naučí rozlišovat literární žánry, jsou obeznámeni s knižními novinkami.
- b) *Dovednostní* – orientace v knihovně, vyhledávání knihy podle žánru, osvojení dovednosti získání informací z naučné literatury a encyklopedií, naučí se brát knihovnu jako moderní informační zdroj.
- c) *Postojové* – získávání kladného vztahu ke knize, aktivní využívání volného času, obohacení osobnosti četbou, rozvíjení etického postoje a estetického vnímání.

- **Noc s Andersenem**

Do mezinárodního projektu se zapojují nejen městské knihovny, ale také knihovny školní. Jedná se o přenocování dětí v knihovně, které je doplněno bohatým programem.

Přínos projektu:

- podporuje vůli jednotlivců spolupracovat v kolektivu, kulturní vnímání, zdravé soutěžení, rozvoj čtenářství, samostatnost dětí a jejich sebeovládání.

Cíle projektu:

- ukázat své schopnosti a dovednosti,
- prokázat tolerantnost ostatních,
- získat zájem žáků o knihy,
- získávání zábavnou formou nové informace z oblasti literatury,
- využívat PC techniku (např. chatování s ostatními účastníky),
- umožnit dětem zábavný pohled na školu,
- prezentovat školu,
- spolupráce starších a mladších dětí.

• Pasování na čtenáře

Charakteristika projektu:

- pasování je vyvrcholením prvního čtenářského období, kdy děti zvládly čtení všech písmen a dovedou číst krátké jednoduché texty,
- akce je prezentována formou malé slavnosti pro každou třídu,
- jsou zde prezentovány výtvarné práce žáků vyšších ročníků,
- podílí se zde žáci z literárního kroužku s krátkým programem.

Cíle projektu:

- vyzvednout šesti měsíční práci prvňáků a jejich učitelek ve čtení,
- zvyšovat zájem o čtení a posilovat čtenářské dovednosti.

• Školní časopis

Charakteristika projektu:

- tvorba časopisu pro děti dětmi,
- vyhledávání informací a jejich následná prezentace psanou formou,
- práce s internetem a PC technikou,
- orientace v různých oborech,
- vytváření doplňovaček, křížovek, rébusů apod.,

- samostatné psaní textů,
- spolupráce při organizování *Pasování prvňáčků* a čtenáře a *Noci s Andersenem* (viz. dále).

Cíle projektu:

- získávat žáky pro mimoškolní činnost, možnost ukázat ostatním své schopnosti a dovednosti, schopnost respektovat druhé.

Obsah činnosti:

- při přípravě jednotlivých čísel časopisu se žáci 5. ročníků učí spolupracovat a respektovat názory druhých, mohou se projevit literárně, ale i výtvarně, rozvíjí se zodpovědnost za odvedenou práci, učí se přesnosti a pečlivosti při vypracování zadaných úkolů, při přípravě dalších projektů si zdokonalují paměť, musí spolupracovat i s jinými věkovými kategoriemi, učí se navazovat kontakty.

3 ROZVOJ ČTENÁŘSTVÍ NA 1. STUPNI

Pojem „čtenářství“ se používá zejména v souvislosti s dětskou populací. Jedná se o plánované a cílené rozvíjení četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí. Tento rozvoj je často doprovázen podpůrnými akcemi (Trávníček, 2011, s. 42).

V době, kdy prvňáček vstupuje do školy – už umí číst. Sice nezná písmenka, ale už od útlého dětství je pro něj obrázek kočky písmenko.

Ideálním dárkem k prvním narozeninám je bezpochyby obrázkové leporelo. Již v tomto věku je možné začít pěstovat vztah dítěte ke knize. Ve třech letech dítě začíná číst v obrázcích, soustředí se na děj a symboliku obrázků. Zajímá ho, co se na obrázku odehrává. A to je ten správný okamžik, kdy začít s předčítáním. Díky naslouchání příběhů, pohádek, říkanek se rodí bohatá fantazie a rozšiřuje se slovní zásoba.

Mezi 6 – 10 rokem se z posluchače může stát čtenář. Když je dítě v první třídě, tak je velmi důležité, aby rodiče nepřestávali s předčítáním. Pro prvňáčka, na počátku školní docházky, je čtení velmi namáhavé. Rodiče by měli přestat s předčítáním v době, kdy dítě čtení začne bavit (Matějček in Wildová, 2004).

Wildová (2004) v díle *Čtením ke vzdělání* definuje čtenářství jako aktivní pozitivní vztah jedince k literatuře. Pojem čtenářství je v posledních letech spojován s termínem čtenářská gramotnost (znalost jedince orientovat se v písemných textech např. jízdní řád, pracovní postup, návod na využití výrobku,...). Především je velmi důležité pracovat s obsahem přečteného.

Rozvoj čtenářství a čtenářské gramotnosti se rozvíjí už u předškoláků v době, kdy si uvědomují rozdíl mezi znakovým a písmenným. V dětech se probouzí touha uchopit psanou řeč. Pokud má dítě zájem v předškolním věku o poznávání písmen a slov, mělo by mu to být přirozeným způsobem umožněno.

Vzdělávací programy a připravované rámcové vzdělávací programy podněcují čtenářství a čtenářskou gramotnost přitažlivými metodami – např. projekty, problémová vyučování (ibid., s. 40).

Trávníček (2011) uvádí, že čtenářská gramotnost souvisí s porozuměním psanému textu. Čtenář o textu přemýšlí a dosahuje tak určitých cílů, jež rozvíjejí vlastní

schopnosti a vědomosti. Testováním gramotnosti se zabývá program PISA⁶.

Cílem počáteční čtenářské gramotnosti je především zvládnutí techniky čtení. Dále by mělo být čtení rozvíjeno jako prostředek dalšího vzdělávání. Žáci během výuky čtení mohou pracovat s různými texty. Zejména jsou přitažlivé a oblíbené dětské encyklopedie, časopisy, ale i práce s internetem. Mezi aktivity, podporující rozvoj počáteční čtenářské gramotnosti, patří např. hry na knihkupce (dítě se pokusí napsat svou první knihu), různé formy čtenářských dílen, diskuse o přečtených knihách nebo dramatizace díla. Pro realizaci aktivit je vhodné podnětné prostředí. Výuka nemusí pokaždé probíhat pouze v kmenové třídě, je možné využít mimoškolních prostorů: knihovny, přírodu, výstavy, atd. (Wildová, 2004).

„Čtení hned od počátku musí být pro dítě něčím užitečné, tedy mít smysl. Jestliže ten smysl děti najdou, budou mít chuť i potřebu číst a postupně se podle svých zkušeností zdokonalí i technika čtení.“ (Staňková in Wildová, 2004, s. 52)

Tím nejsilnějším impulzem dětského čtenářství je, podle Jaroslava Tomana (in Bína, Zelenka, 2010, s. 151), touha po zážitku a dobrodružství, která je spjatá s uspokojením relaxačních, emocionálních nebo kompenzačních potřeb. Čtenáři tak čtou s potěšením a vžívají se do charakterů literárních postav, unikají do světa fantazie, dobrodružství a romantiky. Většinou chlapci vyhledávají literaturu navazující na jejich zájmy, obohacují tak své poznatky o nové informace. Prostřednictvím četby se rozvíjí slovní zásoba, vyjadřovací a pravopisné dovednosti. Dětského čtenáře nejprve zaujme napínavý, dynamický děj, dále hlavní postava či akční hrdina, který prožívá různé situace a citové stavy.

Výzkumy polistopadového období zaznamenaly pokles čtenářské aktivity dětské populace, zejména v rozsahu i v kvalitě četby. Toman (ibid., s. 152) uvádí: *„Příčiny tohoto jevu badatelé zpravidla spatřovali v pokleslosti zkomercializované knižní produkce knižní produkce, v nestimulativní rodině, v nízké efektivitě školní literární výchovy, v konkurenci v negativním vlivu audiovizuálních masově-komunikačních prostředků.“*

Zeslábl zájem o knihu, negativní vliv je způsoben prudkým rozvojem informační elektrotechniky, masmediální výpočetní technologie, ale i dalšími prostředky

---

⁶ The Programme for International Student Assessment/ Program mezinárodního hodnocení studentů, který je organizován společenstvím nejvyspělejších zemí světa.

konkurující literatuře. Jedná se např. o satelitní televizi, počítač s možností připojení na internet, elektronické knihy, aj.

Četba krásné literatury ztrácí v dnešní masmediální komunikaci svou tehdejší pozici. Výzkum prokázal, že čtení literárně-uměleckého díla stále zaujímá své postavení ve volnočasových aktivitách (Toman in Bína, Zelenka, 2010).

Plzeňská badatelka Lederbuchová (2004) se zabývá také dětským nečtenářstvím. Prostřednictvím průzkumu v letech 1994 a 2004 zkoumala čtenářské kompetence převážně jedenáctiletých dětí. Výsledky poukazovaly na pokles úrovně čtenářské komunikace a práce s textem, tím tak zaznamenala počátek nečtenářství. Mezi oblíbenou četbu nepatří knihy, nýbrž časopisy. O problematice nečtenářství se také vyjádřil Jaroslav Toman (2007, s. 110) – mezi dětmi mladšího školního věku se vyskytuje 15 – 20 % nečtenářů, kteří nemají potřebu číst beletrii. Celkem 20 % žáků jsou zaostávající čtenáři, a asi 4 – 5 % tvoří dyslektici.

3.1 Dětský čtenář

Trávníček (2011) charakterizuje čtenáře jako osobu, která čte knihy, časopisy i jiná média, jeho dovednost je směřována ke čtení, vlastní knihy a také se účastní čtenářské kultury.

Dětský čtenář se znamenitě liší od dospělého čtenáře, vývoj probíhá dle určitých zákonitostí. Vliv na dítě má rodinné prostředí, v němž se vytváří nejen základní návyky, ale hlavně citové vztahy. Dítě se učí napodobovat také způsoby chování dospělých. Zejména rodiče ovlivňují čtenářskou zálibu dítěte. Další vliv na psychologii dětského čtenáře má dědičnost a vrozené dispozice (Hyhlík, 1963).

Pozorování a sledování vývoje dětského čtenáře nabízí mnoho podnětů, které můžeme zkoumat. Individuální a společenský rozvoj dítěte závisí na aktivitách, harmonickém rozvoji dětské osobnosti a socializaci. Mezi psychickými vlohami, činnostmi dítěte a literaturou existují velmi obsáhlé vztahy. Dětský čtenář přistupuje k četbě s očekáváním. Během četby se nad textem zamýšlí, citově ho prožívá a porovnává s realitou (Chaloupka, 1982).

Již v první třídě četba upoutává pozornost dítěte a zároveň ho vychovává. Jakmile se žák naučí číst, přibližuje se světu dospělých a otevírají se mu nové cesty poznání. Četba se tak stává pro dítě nezbytnou potřebou, která má vliv na rozvoj paměti a stává se také zdrojem získávání vědomostí. Na rozvoj myšlení dítěte má vliv jazykové vyučování, jež se soustředí na rozvoj slovní zásoby, upevnění slovních obrátů,

vyjadřování, a dokonce logického myšlení. Mezi dětmi se objevují rozdíly, týkající se rozumové vyspělosti. Na příčinách se podílí významně i rodinná výchova (Hyhlík, 1963).

Krejčí (2008) uvádí, že rozdíly mezi čtenáři vznikají mechanikou čtení. Některý čtenář vnímá text pozorně, další čte stylem, aniž by se nad textem více zamýšlel.

Výběr literatury pro žáky mladšího školního věku je velmi obtížný díky výrazným individuálním rozdílům mezi žáky. Cílem je naučit dětské čtenáře číst hodnotnou literaturu, která rozvíjí čtenářovy zájmy, rozumové schopnosti a charakterové vlastnosti. V dnešní době se setkáváme i s tzv. brakovou literaturou, jež obsahuje vulgární výrazy, dvojsmysly a nevhodná jazyková spojení (Hyhlík, 1963).

Za čtenáře můžeme považovat žáky, kteří přečtou alespoň jednu knihu za měsíc, uvádí Lenka Václavíková-Helšusová (in Wildová, 2004), na základě výzkumu realizovaného na přelomu roku 2002 2003, v článku „*Dětské čtenářství a prvky, které jej ovlivňují*“.

M. Havlíková (in Zítková, 2004, s. 14-15) dělí děti na čtenáře a nečtenáře ve věku 10 let. „Nečtenáři mohou být děti nesoustředěné, roztěkané, které nedokáží na základě slov a pojmů vytvářet představy, nebo děti velmi extrovertní, které mohou být velmi nadané, ale číst příběhy ke svému životu nepotřebují. V obou případech je nečtenářství dáno typem osobnosti. Na čtenářství má samozřejmě sekundární vliv také celá řada vnějších faktorů – rodinné prostředí, výchova, trendy ve společnosti.“ Právě škola by měla být místem, kde dítě rozvíjí své čtenářské dovednosti, a rodina by měla tento rozvoj podporovat a posilovat.

Lidmila Vášová (1995, s. 33) se v díle *Úvod do bibliopedagogiky* věnuje definici čtenáře. „*Obecně je čtenářem každá osoba, která umí číst. Z hlediska psychologie čtenáře se jedná o jedince, který vnímá psaný (tištěný) text, rozumí mu a psychologicky jej konzumuje, má k němu zájmový vztah. Z hlediska knihovníka je čtenář (kromě výše uvedeného) fyzická osoba, která je v knihovně zapsána, na jejíž jméno byla vystavena legitimace (čtenářský průkaz) a která si vypůjčila domů nebo prezenčně alespoň jednu knihovní jednotku za rok.*“

3.1.1 Vývoj dětského čtenáře

Již v *batolecím věku* (1-3 roky), kdy dítě vnímá předměty a celkové prostředí kolem sebe, se rozvíjí představivost a paměť. V tomto věku je možné začít pěstovat správný vztah ke knížce. Velmi oblíbená jsou leporela, obrázkové knížky, říkanky

a pohádky s názornými ilustracemi. Vztah obrázku a textu ještě zcela nechápou, ale zvládnou pojmenovat zvířata, předměty, které znají. Říkanek se dítě snadno učí nazpaměť a obohacuje tak svou slovní zásobu. Básničky či říkanky by měly být krátké a rytmické.

Předškolní věk navazuje na batolecí období a trvá až do šestého roku života dítěte. Hlubokým smyslem života se stává hra. Jedná se o hry skupinové, ale i konstruktivní. Mezi čtvrtým a pátým rokem jsou děti upovídáné a zdá se, že si hrají se slovy. Zejména pohádka zde plní velkou úlohu - rozvoj řeči, fantazie, intelektu. K vyjadřování plynulosti pomáhají říkanky a básničky (Vášová, 1970).

Podle Hyhlíka (1963) pro dítě *mladšího školního věku* je nejvýznamnější událostí - vstup do školy. Jedná se o přechod od hry k učení a práci.

Psychický vývoj dítěte v mladším školním věku (6 – 10/11 let) prochází dvěma etapami. Období od 8, 9 let se nazývá tzv. naivní realismus. Citové prožitky dítěte jsou bezprostřední a málo ovládané. Dítě se zaměřuje na obsah, detaily a nahodilost. V textu si všímá zvuku slov, rytmu, veršů apod. V tomto věku je dítě schopné chápat morální zásady. Mezi oblíbené žánry patří pohádka (zvířecí, kouzelná), lidová poezie a umělá básnická tvorba inspirovaná folklórní poetikou). Svět pohádek a fantazie dítě opouští kolem devátého roku života. Projevuje se zájem spíše o realitu a dobrodružství. Dítě touží po tom, aby se podobalo hlavním hrdinům. Nejvíce ho upoutává v díle obsah, napínavý a spádový děj. Modelové situace, které příběh nabízí, pomáhají dítěti lépe se orientovat v mezilidských vztazích. Rozvíjí se myšlenkové schopnosti, ale ještě není schopno kritického soudu (Zítková, 2004).

Dále podle Vášové (1970) dítě, mezi šestým až jedenáctým rokem života, prochází organickými a psychickými změnami. Je velmi důležité, aby učebnice a knihy byly bohatě ilustrovány z důvodu správného spojení slovního výrazu s předmětem. V 1. a 2. ročníku si děti samy nečtou, je proto důležité, aby se dospělí dětem věnovali a předčítali jim. Vedle říkanek, básniček a pohádek se žák začíná zajímat o příběhy dětí a o tematiku školního prostředí. Od 3. ročníku u některých žáků klesá zájem o pohádku a příběhy ze školního prostředí. Popularitu si naopak získává dobrodružná próza i prázdninové příběhy a vzniká i zájem o dobrodružství ve vesmíru. Děti jsou zvědavé a vyžadují konkrétní odpovědi na své dotazy. Tomuto psychicky vyspělému věku by měla odpovídat i literatura.

Proč číst knihy

„Četba nejen že obohacuje dítě po stránce vědomostní, přispívá k rozvoji rozumových schopností, ale zlepšuje slovní zásobu a vyjadřovací schopnost. Bohatství slovní zásoby a rozvoj řeči mají největší zásluhu na rozvoji myšlení. Čím více vědomostí dítě získá, tím lépe a logičtěji uvažuje.“ (Vášová, 1970, s. 43)

Knihy donutí čtenáře přemýšlet a tím tak napomáhá při rozvoji vlastní osobnosti. Obohacuje čtenáře tak o nové poznatky, dokonce může sloužit i jako zdroj inspirace. Prostřednictvím četby si tak žák může zpříjemnit dlouhé chvíle při čekání nebo při cestování, atd.⁷

Mnozí čtenáři čtou z prostého důvodu - čtení je pro ně určitý druh zábavy, která patří do volnočasových aktivit jedince. Zažije dobrodružství či vzrušení, které by v běžném životě nezažil.

Jaroslav Toman (2007, s. 110) uvádí: *„Podle současných výzkumů tvoří nejpočetnější skupinu dětské populace čtenáři, kteří preferují potřeby relaxační a emocionální. Čtou tedy zvláště pro potěšení, zábavu, oddech a intenzivní citový zážitek.“*

3.2 Faktory ovlivňující dětského čtenáře

Faktory působící na dětského čtenáře mohou značně ovlivnit jeho vztah ke čtení. Jedná se o okolnosti, které napomáhají nebo částečně odvádějí dítě od četby. Velký podíl na výchově ke čtení a ke komunikaci má rodina. Je důležité, aby si rodiče dokázali najít čas, který věnují svým dětem. Škola, popřípadě učitel správně motivuje žáky, dbá na to, aby žáci porozuměli čtenému textu. Další institucí, jež se podílí na školní i mimoškolní četbě, je knihovna. V dnešní době děti rády sledují televizi, která také ovlivňuje jejich vztah ke čtení. Do volného času vstupuje i práce na počítači, kde mohou hrát hry, dívat se na filmy, poslouchat hudbu, nebo dokonce i číst si. Prostřednictvím internetu získávají nové informace (ale nemusí být vždy pravdivé).⁸

---

⁷ O životě [online]. 2005 [cit. 2012-03-29]. Dostupné z WWW: <<http://ozivote.cz/clanky/2005/02/11/proc-cist-knihy>>.

⁸ Inflow [online]. 2008 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.inflow.cz/faktory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>>.

Rodina

Rodina je jedním z nejdůležitějších a nejvýznamnějších faktorů působících na začínajícího čtenáře. Před vstupem do školy se dítě seznámí s psanou řečí různými formami (předčítání, vyprávění příběhů, návštěvy divadelních představení, prohlížení si knih, návštěvy knihoven či knihkupectví). Zároveň rodiče mohou působit jako „čtenářský vzor“. Dítě by mělo vyrůstat v podnětném prostředí a k četbě by mělo mít pozitivní vztah (Wildová, 2004).

Podle Lenky Václavíkové-Helšusové (in Wildová 2004, s. 19) je rodina nejsilnější hráč z hlediska možnosti získat dítě pro čtení. Intenzitu čtení dítěte podporuje kvalitní čtenářské zázemí, rodinné klima z hlediska komunikace a společného trávení času. V některých případech hraje roli i vzdělání rodičů, postavení v zaměstnání či ve společnosti. Rodiče, kteří se věnují společnému čtení s dítětem, v jeho předškolním a mladším školním věku, má pozitivní vliv na další čtenářské návyky. Orientace rodičů v dětské literatuře, tak napomáhá s výběrem vhodných knih.

Škola

Škola rozvíjí a utváří vztah dítěte ke knize. Významným způsobem se zaslouhuje o proměny dětského čtenářství v průběhu školní docházky. Učitel ovlivňuje do jisté míry počáteční výběr dítěte a snaží se zvolit takové knihy, na něž je dítě vnitřně připravené.⁹

„Škola motivuje dítě především prostřednictvím práce s četbou v hodinách, domácími úkoly, a následným zúročením samostatné četby při výuce.“ (Václavíková-Helšusová in Wildová, 2004, s. 22)

Právě škola by měla žákům dávat dostatečné podněty ke čtení. Domácí úkoly vyžadují zpětnou reflexi a také vedou ke zlepšování čtenářských návyků. V dnešní době se diskutuje o smysluplnosti povinné či doporučené školní četbě. Učitel by se měl postarat o to, aby se dítěti dostala do rukou správná kniha ve správný čas. Pokud dítě nedostává žádná doporučení vhodné četby, dochází tak k významné mezeře v motivaci k četbě. Pokud děti diskutují se svými vrstevníky o tom, co čtou, jedná se o opravdové čtenáře (ibid., s. 21, 22).

---

⁹ Inflow [online]. 2008 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.inflow.cz/factory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>>.

Knihovna

Mezi další instituce, které se podílí na rozvoji čtenářství, patří knihovny. Pokud knihovna spolupracuje se školou, ovlivňuje a získává tak více čtenářů. Knihovna by se neměla věnovat pouze a jenom čtenářům, ale měla by se snažit zapojit do čtení také žáky, kteří o četbu nemají příliš velký zájem. Zaujmout a získat čtenáře různých věkových skupin je poměrně náročné. Knihovník by měl mít přehled o dětské literatuře a měl by ovládat různé metody a formy práce se začínajícími čtenáři, měl by napomáhat tomu, aby se kniha stala součástí volnočasových aktivit dítěte.¹⁰

Lidmila Vášová (1970, s. 48) definuje knihovníka, jako trpělivého, shovívavého, důsledného, energického člověka, který pracuje s dětmi a mládeží. Měl by se vyznačovat dobrou organizační schopností a smyslem pro pořádek. Zároveň musí být dobrým psychologem i pedagogem. Kromě knihovnické odbornosti musí mít i dobrý vztah k mladým čtenářům, musí jim rozumět a umět s nimi jednat.

Většina žáků má možnost navštěvovat veřejnou nebo školní knihovnu. Knihovna se snaží nalákat žáky aktivním přístupem k návštěvě, a snaží se, aby čtení knih patřilo mezi další volnočasové aktivity. Právě dětské čtenářství je důležitý prvek výchovy dítěte (Václavíková-Helšusová in Wildová, 2004).

Televize

Konkurencí pro knihu se stala *televizní obrazovka*. Velké množství dětských čtenářů sleduje televizi. Záleží na rodině, zda motivuje žáka k jiným aktivitám – pokud ano, dítě tak nemá příliš času na sledování televize. Pokud se stane televize součástí volnočasových aktivit, snižuje tak předpoklady dětí pro četbu knih. Čas strávený u televize negativně ovlivňuje i vyjadřování jedinců (ibid., s. 24).

Na druhou stranu pomocí televize můžeme vychovat správné televizní diváky. Dnes se nám nabízí obrovský výběr televizních pořadů, filmů, dokumentů, atd. Je zřejmé, že barevný obraz a stereo zvuk jsou přitažlivější a nečiní takovou námahu na soustředění jako kniha. Rodiče ovlivňují dítě při výběru pořadu. Pokud televizní pořad rodiče zklame, měl by hned zakročit a televizi vypnout. Úloha učitele je mnohem slabší než vliv rodiny. Vyučující si ve škole povídá s žáky o tom, co viděli, rozvíjí jejich

---

¹⁰ Inflow [online]. 2008 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.inflow.cz/factory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>>.

jazykové schopnosti a podporuje kritičnost. Je potřeba, aby učitel sledoval některý z pořadů, aby byl při diskusi v obraze. Žáky upozorňuje na hodnotné a kýchovité pořady (Pithartová, Říčan, 1995).

Počítač

Součástí téměř každé domácnosti se stal *počítač*. Prostřednictvím počítače si dětský čtenář dohledává mnohé informace na internetu, nebo také může pracovat s výukovými programy. Internet do jisté míry ovlivňuje mimoškolní vzdělávání. Práce s počítačem by měla být za odměnu, je to jistý druh zábavy. Václavíková – Helšusová (in Wildová, 2001, s. 24) uvádí: „*Rodiny, které jsou schopny zajistit dítěti počítač doma, jsou rodiny s vyšším ekonomickým a často vzdělanostním zázemím. Vytváří tak pro své dítě lepší podmínky v oblasti práce s médii, získávání informací i lepšího vzdělání v této oblasti. Děti v těchto rodinách jsou také častěji čtenáři.*“

4 LITERÁRNÍ VÝCHOVA A AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVA JAKO JEJÍ SOUČÁST

Literární výchova

Škola utváří a podporuje komunikační čtenářské schopnosti žáka. Literární výchova cílevědomě pěstuje u žáků zážitky, rozvíjí logické myšlení a podporuje další umělecké zájmy. V hodinách literární výchovy se nejčastěji pracuje s čítankovými texty. Samotná četba může probíhat různými způsoby, které uvádí autorka Světlana Vošická (in Wildová, 2004):

- čtení společné (jeden žák čte nahlas, ostatní sledují čtený text zrakem),
- děti se střídají ve dvojicích nebo po skupinkách ve čtení, každý čte určitý úsek a popovídají si o něm, společně s ostatními žáky skládají text dohromady, mohou použít obrázkovou či textovou osnovu,
- individuální čtení,
- poslech ukázky přečtené učitelem nebo zvolenými žáky,
- vyhledávání slov nebo vět, rychlá orientace v textu, odhadování obsahu, domýšlení konce příběhu.

*Rámcový vzdělávací program základního vzdělání*¹¹ je mimo jiné zaměřen na vzdělávací obsah literární výchovy. V rámci prvního stupně je obsah učiva rozdělen na 1. období (1. – 3. ročník) a 2. období (4. – 5. ročník). V průběhu povinné školní docházky směřuje výuka k učivu a tzv. očekávaným výstupům.

Očekávané výstupy na konci 3. ročníku (1. období)

Žák:

- čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku,
- vyjadřuje své pocity z přečteného textu,

---

¹¹ *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

- rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších, odlišuje pohádku od ostatních vyprávění,
- pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynů učitele a podle svých schopností.

Očekávané výstupy na konci 5. ročníku (2. období)

Žák:

- vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je,
- volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma,
- rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů,
- při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární literární pojmy.

Literárně výchovné učivo se zaměřuje na:

- poslech literárních textů,
- zážitkové čtení a naslouchání,
- tvořivé činnosti s literárním textem – přednes vhodných literárních textů, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace, vlastní výtvarný doprovod,
- základní literární pojmy – literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka; spisovatel, básník, kniha, čtenář; divadelní představení, herec, režisér; verš, rým, přirovnání.

S výukou *literární výchovy* úzce souvisí *komunikační a slohová výchova*, která je rovněž součástí literárně výchovného procesu.

Očekávané výstupy 1. období se soustředí na plynulé čtení s porozuměním textu přiměřeného rozsahu a náročnosti, porozumění písemných nebo mluvených pokynů přiměřené složitosti. Žák respektuje základní komunikační pravidla rozhovoru, pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost, v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči, volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích, na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev, zvládá základní hygienické návyky spojené se

psaním, píše správné tvary písmen a číslic, správně spojuje písmena i slabiky, píše věcně i formálně správně jednoduchá sdělení, řadí ilustrace podle dějové posloupnosti a vypráví podle nich jednoduchý příběh.

Očekávané výstupy 2. období se zaměřují na čtení s porozuměním přiměřeně náročných textů potichu i nahlas, rozlišování podstatných a okrajových informací v textu, zaznamenávání podstatných informací, posuzování úplnosti či neúplnosti jednoduchého sdělení, reprodukci obsahu přiměřeně složitého sdělení. Žák vede správně dialog, telefonický rozhovor, rozpoznává manipulativní komunikaci v reklamě, volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru, rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji užívá podle komunikační situace, píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry, sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržáním časové posloupnosti.¹²

Aktuální literární výchova

Aktuální literární výchova (dále jen ALV) je součástí obsahové struktury *čtení a literární výchovy*. Spojuje tak literární výchovu s mimoškolními aktivitami, zkušenostmi a poznatky žáků.

ALV se soustředí zejména na kulturní zážitky a umění. S její pomocí tak učitel vychovává nejen uvědomělé, kultivované čtenáře, ale také televizní, filmové a divadelní diváky. Mimo jiné je žák ovlivňován kulturním a společenským děním v místě školy a bydliště, kde žije. Cílem ALV je vést žáky k mimoškolním aktivitám a směřovat jejich zájmy ke kulturním akcím. Právě v hodinách ALV mohou žáci získat přehled a také inspiraci o mimoškolních aktivitách. Důležité je doporučovat žákům vhodnou literaturu, průběžně je seznamovat s umělecky hodnotnými knihami, časopisy a podporovat jejich literární tvořivost.

V rámci ALV žáci využívají řadu specifických činností. Doma se věnují doporučené nebo individuálně zvolené knize, kterou dále ve škole mohou prezentovat a seznamovat s ní své spolužáky. Žáci se zajímají o nové knihy, o kterých jim je ve škole vyprávěno z pozice spolužáka nebo také vyučujícího (Toman, 2007).

„Pro aktuální výchovu literaturou a uměním na 1. Stupni se obvykle v časově-

---

¹² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

tematickém plánu vyčleňují 1 až 2 samostatné hodiny měsíčně, a to podle potřeby a možností vymezených učebními osnovami zvoleného vzdělávacího programu. Stále častěji se však stává součástí náplně běžných vyučovacích lekcí, jejichž většinu tvoří práce s čítankovým textem.“ (Toman, 2001, s. 19)

Klub mladých čtenářů (dále KMČ) Albatrosu podporuje a nabízí školám velké množství různých kvalitních moderních titulů, jež si mohou žáci (jejich rodiče) objednat. Součástí práce KMČ také vytváří pro čtenáře literární soutěže, které podporují dětskou fantazii a zájem o knihy. Do soutěže se může přihlásit jednotlivý žák, třída, popřípadě celá škola. KMČ se tak stává dobrým zdrojem pro tvorbu vlastní domácí knihovničky.¹³

Žáci navštěvují školní nebo městské knihovny, v nichž si mohou zapůjčit dostupnou publikaci, o kterou mají zájem. Moderní knihovny neposkytují pouze knihy a časopisy, ale dokonce i další informační prostředky (internet, datové a hudební nosiče). Některé knihovny pro své čtenáře pořádají besedy se spisovateli a ilustrátory.

Také škola se podílí na zájmových činnostech aktuální literární výchovy – škola zprostředkuje možnost zúčastnit se vhodných divadelních, filmových představení pro žáky. Mezi další školní akce patří koncerty, různé výstavy, školní akademie, atd.

Žáci se dále účastní dramatických kroužků a zájmových činností (ve škole i mimo ni).

Součástí „výzdoby“ třídy zaujímá své místo bezpochyby i tzv. literární koutek. Jedná se o část třídy, kde si žáci vystavují oblíbené knihy, časopisy, využívají nástěnek, na které vyvěsí zajímavosti, týkající se autorů, ilustrátorů, zveřejní různé literární kvízy a soutěže.

Dětské časopisy jsou velmi oblíbené mezi čtenáři. V dnešní době není problém si časopis pořídit, popřípadě zapůjčit ve školní či městské knihovně. Někteří žáci časopisy pravidelně odebírají.

V hodinách ALV si vyučující volí pravidla sám. Konkrétní aktivitu si stanoví podle promyšleného záměru a požadavku žáků. Využívá také možnosti místních podmínek (divadelní představení, tematicky laděné výstavy, aj.).

Ve výuce ALV je prostor věnován diskusím o estetických zážitcích, o názorech

---

¹³ Albatros Media [online]. 2012 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.albatrosmedia.cz/klub.html>>.

a pocitech z literární tvorby. Učitel tímto způsobem lehce zjistí a pozná zájmy a potřeby žáků, co se jim líbí, co je baví a jaké činnosti preferují (Toman 2007).

4.1 Metody a formy práce v hodinách LV

Metody a formy práce v hodinách literární výchovy (dále LV) by měly představovat nové možnosti práce s textem. Dále by měly poskytnout dětem radost, zábavu, ale i poučení (Vošická in Wildová, 2004).

Metody a formy práce, které jsou uvedeny v této kapitole, se zaměřují na *práci s uměleckým textem* (první seznámení s textem, interpretace textu), *literárně estetické činnosti* (reprodukce, sestavování osnovy, předčítání a přednes, dialogizace, dramatizace a tvořivé činnosti) a *aktivizační metody* vhodné do hodin literatury.

Motivační fáze vyučovací hodiny

Toman (1990) dělí vyučovací hodinu na čtyři fáze: *úvodní, interpretační, realizační a závěrečnou*.

Fáze úvodní zahrnuje motivaci, která sehrává důležitou roli. Jedná se o správné nabuzení a upoutání pozornosti žáků a vzbuzení zájmu o text. Učitel poprvé seznámí žáky s textem a snaží se v nich vyvolat emociálně estetický zážitek, který je vyvolaný vnímáním a chápáním čteného textu. Zvolený text je srozumitelný a blízký čtenářským zážitkům a zkušenostem.

Cílem *interpretační fáze* je seznámení s obsahem ukázky. Učitel vede žáky k pochopení smyslu a významu zvoleného textu. Je nutné, aby objasnil významy slov nebo slovních spojení, cizích slov a neznámých odborných výrazů. Vede žáky, aby hledali obrazná pojmenování, neznámé výrazy a snaží se, aby se do objasňování pojmů zapojila celá třída.

Po *interpretační fázi* následuje *fáze realizační*, v níž se uplatňuje vlastní tvořivost estetických činností žáků. Učitel se zaměřuje na správné osvojení čtecí techniky a mluvené řeči. Procvičuje s žáky správné dýchání, artikulaci, výslovnost a soustředí se i na práci s hlasem. Také s žáky komunikuje, užívá didaktických pomůcek a podporuje jejich estetické činnosti i v mezipředmětových vztazích – ve výtvarné či hudební výchově. Upozorňuje žáky na aktuální události týkající se výročí, státních svátků, atd. Mezi velmi oblíbené aktivity patří literární kvízy a hádanky.

V *závěrečné fázi* je prostor věnován opakování, celkovému shrnutí a hodnocení výsledků práce s textem. Vyučující zadává domácí úkol.

Práce s literárním textem

a) První seznámení s textem

První seznámení s textem představuje pro žáky zážitek působící na citovou a estetickou složku vnímání. Zvolený text ovlivňuje další průběh vyučovací hodiny. Žákům mladšího školního věku zpočátku předčítá učitel nebo využívá nahrávku. Vnímání textu *poslechem* je možné uplatňovat i ve vyšších ročnících. Do prvního čtení se zapojují žáci čtením hlasitým, učitel vyvolává spíše zdatnější čtenáře. Střídání čtení hlasitého a tichého se uplatňuje od 4. ročníku.

Při volbě textu věnuje učitel svou pozornost vhodnému rozsahu, kompozici a myšlenkové náročnosti. Pro daný ročník je nutné přizpůsobit tempo a náročnost přednesu.

Při *hlasitém čtení* může učitel zvolit nejobvyklejší druh čtení – *čtení hromadné*, jeden žák čte nahlas, ostatní sledují text zrakem nebo *čtení sborové*, kde čte skupina žáků nebo celá třída. Výhoda sborového čtení spočívá v aktivizaci ostýchavých žáků. Způsob čtení volí učitel podle charakteru textu. Během *tichého čtení* si žáci řídí vlastní tempo četby, následuje však kontrola porozumění textu (Zítková, 2004).

Jitka Zítková (2004, s. 19) dále uvádí: „*Po prvním seznámení s uměleckým textem, po realizaci prvotní estetické interakce mezi textem a žáky je vhodné ponechat určitý časový prostor na doznění textu, na zamyšlení žáků nad vlastními subjektivními dojmy. V této krátké „pauze“ si učitel všímá reakcí dětí, sleduje, zda jejich tváře vyjadřují radost, pobavení, soucit, vzrušení, nebo naopak jejich reakce svědčí o neporozumění, pouze částečné nebo špatném pochopení, o lhostejnosti.*“

Dále následuje krátký rozhovor týkající se textu, učitel klade jednoduché orientační otázky. Líbila se ti ukázka? Co tě nejvíce zaujalo? Prostřednictvím rozhovoru tak učitel získává zpětnou vazbu.

b) Interpretace textu

Umělecký text či literární dílo je možné interpretovat různými způsoby. Učitel pomocí interpretace tak napomáhá žákům lépe pochopit literární text.

Autorka Jitka Zítková (2004) uvádí 3 metody interpretace literárního textu:

- **Srovnávací metoda**

Žáci porovnávají vlastní zážitky, čtenářské zkušenosti a vědomosti s tématem uměleckého textu. Tuto metodu je vhodné používat v nižších ročnících.

- ***Metoda promyšleného systému otázek (problémová metoda)***

Pomocí otázek učitel aktivizuje myšlení žáků, vede je tak k novým zjištěním, ke kterým by sami nedospěli. Otázky na sebe smysluplně navazují.

- ***Metoda řešení problému***

Před žáky je postaven *literární problém* a zároveň je motivuje k jeho řešení. V této metodě je kladen důraz na samostatnost žáků, schopnost užívání osvojených poznatků z jiných vyučovacích předmětů. Podporuje rozvoj tvořivého myšlení. Vhodná práce ve skupinách.

Podle Jaroslava Tomana (1990, s. 39) nelze při interpretaci různých textů uplatňovat schematický metodický postup. Celkové pojetí uměleckého textu určují specifické rysy literárního druhu (poezie, prózy, dramatu) a žánru (pohádky, umělekonaučná próza, příběhy ze života dětí, aj.). Prostřednictvím interpretace textu si žáci prohlubují jejich zamyšlení nad ním.

Při interpretaci textu se učitel soustředí na následující úkoly:

- Vede žáky k základní orientaci v ideově tematické, kompoziční a jazykové struktuře textu.
- Vede žáky k uvědomělému pochopení a zvnitřnění ideje, významu a aktuálního smyslu textu.
- Cílevědomě a systematicky rozvíjí dovednost žáků správně, s porozuměním, plynule a výrazně číst a osvojovat si čtení hlasité a tiché. V souvislosti s tím rozvíjí i kulturu jejich mluvené řeči.
- Prohlubuje elementární literárněvědné poznatky žáků (osvojování pojmů z literární teorie, jmen autorů, ilustrátorů, hrdinů).
- Přípravuje žáky k uvědomělé a kultivované zvukové realizaci textu jako celku prostřednictvím reprodukce, přednesu, tvořivé estetické činnosti (ibid., 40-41).

Literárně estetické činnosti

V průběhu výuky učitel směřuje žáky k tvořivým činnostem prostřednictvím literárního textu, jež se stává vhodnou inspirací. „*Některé z činností v této fázi hodiny jsou vlastně pokračováním interpretace, volnými interpretačními postupy. Je tomu tak zejména při práci s kompozicí, při reprodukci nebo při vytváření ilustrací k textu.*“ (Zítková, 2004, s. 27)

Dětskou tvořivost podněcují *problémové úkoly*. Vhodné jsou texty, do nichž žáci doplňují slova nebo věty, rozhodují se mezi možnostmi volby, učí se zobecňovat text a chápat jeho podstatu a souvislost. Žáci vysvětlují, hodnotí, prezentují vlastní názor, uplatňují tvořivé literárněestetické dovednosti. Tyto aktivity se mohou řešit ve dvojicích, ve skupinkách či individuálně. Podle druhu činnosti se volí vhodná forma: ústní, písemná, dramatická, výtvarná (Toman, 2000).

Literární hádanky, kvízy, tajenky, křížovky, doplňovačky, přesmyčky a hlavolamy jsou osvědčené a dětmi oblíbené aktivity, vhodné k opakování čítankové četby. Zábavnou formou žáci cvičí paměť, rozvíjí jejich fantazii, připomínají si dřívější čtenářské zážitky. „*Děti si rovněž připomínají knižní tituly, jejichž úryvky si přečetly v učebnici, jejich ilustrátory, eventuálně jejich televizní, filmovou, rozhlasovou a dramatickou podobu. Zopakovat probranou čítankovou četbu můžeme s žáky i formou literární soutěže s řešením ústních nebo písemných úkolů. Děti přitom opravují popletené názvy ukázek a knih, správně přiřazují ke jménům autorů názvy jejich děl, poznávají knížku a jejího tvůrce z vyslechnutého čítankového úryvku, apod.*“ (Toman, 2000, s. 50)

1. Reprodukce

„*Reprodukcí rozumíme souvislý jazykový projev vycházející z textové nebo obrazové předlohy.*“ (Toman, 1990, s. 84) S reprodukcí se žáci nejčastěji setkávají s v hodinách slohu. Jaroslav Toman uvádí čtyři specifické funkce:

1. Především slouží ke kontrole míry estetického (prožitku a pochopení) příslušného textu.
2. Při četbě uměleckonaučných a naukových textů prověřuje porozumění jejich věcnému obsahu a dovednost žáka správně se učit.

3. V návaznosti na slohový výcvik rozvíjí souvislé, plynulé, výstižné, srozumitelné a jazykově správné vyjadřování žáků a rozšiřuje jejich aktivní a pasivní slovní zásobu.
4. Při ústní reprodukci se rozvíjí kultura mluvené řeči žáků, jejich ekonomické dýchání, zvučný hlas, správná artikulace a spisovná výslovnost.

Na prvním stupni základní školy se používají zejména tyto typy reprodukce: *věrná, volná nebo výběrová, popř. obměněná* (Zítková, 2004, s. 28).

- Reprodukce věrná – doslovná reprodukce textu osvojeného z paměti (přednes poezie i prózy),
- Reprodukce volná – nejběžnější forma reprodukce, při níž žáci zachovávají obsah a kompozici textu,
- Reprodukce výběrová – převyprávění (popř. výrazné přečtení, dialogizace) části rozsáhlejšího textu (dramatického úseku, dějového jádra),
- Reprodukce obměněná – převyprávění, při němž žáci mění způsob podání textu, např. vyprávění ve 3. osobě reprodukuje v 1. osobě.

2. Sestavování osnovy

Převyprávění prozaických textů usnadňuje osnova. Sestavování osnovy souvisí s členěním textu na odstavce (tematické celky). Osnova slouží k lepší orientaci v rozsáhlejšímu textu. Žáci rozvíjí své vyjadřování, protože je nutné dodržovat přesnou stylizaci, tříbí jejich logické myšlení, žáci rozlišují důležité informace od nepodstatných. Z počátku žáci pracují s hotovou osnovou (2. třída), později ji sestavují s pomocí učitele (2., 3. třída) a dle svých možností se na tvorbě podílejí již samostatně (4., 5. třída). Nejprve se žáci učí tvořit osnovu na kompozičně jednoduchých textech, později např. vytváří osnovu knihy, kterou čtou na pokračování ve škole (Toman, 2007, s. 90).

Metodický postup při práci s oběma typy osnov (slovní i obrázkovou):

Jitka Zelenková (2004, s. 28-29) uvádí možnosti práce s osnovou.

1. Reprodukce textu podle osnovy.
2. Vytváření osnovy – podle uvážení a potřeby buď společně s pomocí učitele, nebo jako skupinová, popř. individuální práce.

3. Hledání míst v textu (odstavců) odpovídajících jednotlivým bodům osnovy.
4. Práce s neúplnou osnovou – chybějící dějové úseky žáci doplňují formou stručné výběrové reprodukce.
5. Práce s jedním (dvěma) bodem osnovy – žáci formou stručné výběrové reprodukce vyprávějí, co se v příběhu odehrálo předtím a co potom.
6. Uspořádání zpřeházené osnovy.
7. Žáci ke každému odstavci vybírají z nabídky různě formulovaných bodů osnovy ten nejvýstižnější.
8. Žáci zestručňují zbytečně podrobné body osnovy.
9. Žáci rozvíjejí, doplňují příliš jednoduché, stručné body osnovy.

3. Předčítání a přednes

Předčítání a přednes patří k základním estetickým dovednostem, jež rozvíjí žáka. Podle Jaroslava Tomana (2000, s. 54): „*Předčítání je výrazné čtení textu, vědomě zaměřené na posluchače s cílem vyvolat u nich citový a estetický zážitek. Přednes se od předčítání liší pouze tím, že je věrnou reprodukcí textu osvojeného z paměti. Pro přednes poezie se také vžil pojmenování recitace.*“

- Přednes výrazný – završení nácvičku této dovednosti u většiny žáků.
- Přednes umělecký – projevuje se jistou osobitostí, žák dovede měnit tempo, barvu, sílu a výšku hlasu, navštěvuje literárně dramatické kroužky, účastní se recitačních soutěží.

Metodický postup při nácvičku předčítání:

Jaroslav Toman (2007, s. 94) vymezuje 5 metodických postupů při nácvičku předčítání a přednesu.

1. Vhodnou motivací, dokonalým a působivým zprostředkováním textu učitel vyvolá ve vědomí žáků spontánní citový zážitek.
2. Při analýze, interpretaci a aktualizaci textu vede žáky k pochopení jeho myšlenkového a estetického obsahu a smyslu a k tomu, aby si k němu vytvořili osobní vztah.
3. Při zvukovém rozboru textu žáci dohodnutými znaménky graficky vyznačí jeho správné zvukové znění: intonaci, přízvuky a členění. Nacvičí si pečlivou

výslovnost a naučí se ho výrazně číst. Žáky je možno společně srovnávat, opravovat a hodnotit.

4. Poslechem učitelova předčítání nebo recitace si děti znovu připomínají optimální zvukovou podobu textu. Její věrnou nápodobu vyučující na dětských interpretech nevyžaduje. Ponechává jim dostatečný prostor pro vyjádření vlastního přístupu k textu. Dbá jen na to, aby při zvukové realizaci byl postizen jeho základní význam a smysl při zachování správné intonace, přízvukování, frázování a kultury mluvené řeči.
5. Během nácvičku přednesu se žáci pokoušejí o pochopení textu adekvátními zvukovými prostředky. Zpaměti ho zvládají jako celek. Pokud je text delší nebo obsahově náročnější, učí se ho nazpaměť po logicky uzavřených částech, motivech, uměleckých obrazech, zpravidla po dvojverších, slokách, větách, souvětích a odstavcích. Při pamětném osvojování nového textového úseku se znovu vracejí ke všem jeho částem předchozím. Děti si obvykle nejlépe pamatují začátek a konec textu. Proto by se měly k jeho prostředním pasážím častěji vracet.

4. Dialogizace a dramatizace

Dialogizace a dramatizace se řadí mezi reprodukční a tvořivé činnosti. *Dialogizaci* definujeme jako čtení již osvojeného textu podle předem rozdělených rolí. Žák nebo učitel v roli vypravěče uvádí a čte autorskou řeč. Někdy je možné zvolit čtení sborové, aby se zúčastnilo více žáků. Při *dramatizaci* žáci věrně reprodukují text dle daných rolí a zároveň zapojují pohyb, mimiku a gesta. Pokud žáci nacvičují dramatizaci s nějakým záměrem a cílem, mohou k tomu využít různých rekvizit, kulis a kostýmů. Texty musí být zpracované do jednoduchého scénáře. Dramatizaci učitel řadí na konec hodiny nebo jí věnuje samostatnou vyučovací hodinu, protože se jedná o časově náročnou činnost (Zítková, 2004, s. 31).

Metodický postup při nácvičku dramatizace literárního textu:

1. Základním východiskem úspěšné dramatizace textu je jeho osvojení v přípravné a interpretační fázi hodiny.
2. Žáci nacvičují čtení textu podle rolí, přitom se zaměřují na porozumění smyslu uvazovacích vět a na výrazné čtení dialogů.

3. Při předčítání svých rolí žáci postupně zvládají text z paměti a pokoušejí se o jeho podrobnou nebo volnou reprodukci. Žák-vypravěč se omezuje pouze na četbu, později na reprodukci popisů dějů a situací.
4. V řízeném rozhovoru žáci pronikají do charakterů literárních postav, zpřesňují a dotvářejí si jejich obraz na základě předcházející četby textu, rozboru, sestavené osnovy, scénáře, pozorování ilustrace, představivosti, fantazie, vcit'ování a vlastní životní zkušenosti.
5. Charakter (jednání a chování) postav se žáci snaží vystihnout pantomimou (pohybovými etudami).
6. Žáci předvádějí dramatické výstupy na scéně, přitom spojují pohyb s přímou řečí. Své výstupy volně rozvíjejí, pokoušejí se o improvizaci, vstupují do dramatické hry.

Loutková hra, která se omezuje na krátké dějové výstupy, se uplatňuje u žáků 1. a 2. ročníku. Žáci ovládají loutky nebo manipulují s maňásky. Žáci vyšších ročníků se mohou podílet na vytváření vlastního scénáře, na němž se podílejí společnými silami (Toman, 2000, s. 58-59).

5. Tvořivé činnosti

Činnosti zaměřené na vlastní tvorbu žáků mohou mít různou podobu. Zítková (2004, s. 32-34) uvádí, že jednotlivé texty bývají dostatečnou inspirací pro různorodé aktivity, jež jsou zaměřené zejména na *práci s literární postavou (popř. dějem), jazykovými prostředky nebo ilustrací.*

I. Práce s literární postavou

- žáci domýšlí další nebo předchozí osudy postav,
- vymýšlí možné osudy postav ve změněné situaci (co by se stalo, kdyby...),
- domýšlení vnějšího vzhledu postavy (pokud není popsána v textu),
- změna vypravěčské formy – vypravěčem nebude hlavní postava, ale vedlejší postava,
- změna charakteru hlavní či vedlejší postavy.

II. Práce s jazykovými prostředky

Tvořivá práce s jazykovými prostředky přispívá k rozvoji komunikačních dovedností a chápání role jazykových prostředků v umělecké literatuře.

- vymýšlení vlastních metafor, přirovnání, veršů, jazykových hříček,
- pozměnění některých slov v básni → povšimnout si změny rytmu, narušení pravidelné stavby rýmu, při následném srovnání s původním básnickým textem pak ospravedlnit autorovu volbu jazykových prostředků,
- převedení nespisovné řeči na spisovnou → povšimnout si změny veznění textu,
- převedení přímé řeči na nepřímou a naopak,
- převedení archaismů do současné češtiny, atd.

III. Práce s ilustrací

Ilustrace v dětské knize společně se slovesnou složkou spoluvytváří umělecký celek knihy. Pracuje se především s originálními ilustracemi. Vhodné jsou původní ilustrace z knih a čítanek. Ilustraci může učitel využívat především v motivační fázi hodiny, ale i v ostatních fázích vyučovací hodiny.

Práce s ilustrací v knize nebo čítance:

- vyhledání místa v textu, které je zachyceno ilustrací,
- vyprávění děje zobrazeného na obrázku (co předcházelo situaci na obrázku),
- zjišťování, zda-li ilustrace odpovídá textu,
- porovnání představy ilustrátora s představou žáků (např. o vzhledu postavy),
- zhodnocení celkové atmosféry ilustrace a textu

Tvorba vlastní ilustrace k textu:

Prostřednictvím kresby tak žáci mohou vyjádřit svůj vlastní pohled na umělecký text. Mohou kreslit libovolný či zadaný motiv, pokusit se zobrazit tu nejdůležitější část děje. Učitel by neměl zapomenout na rozhovor, který by se měl vztahovat k ilustracím. Na závěr si žáci mohou obrázky popisovat a vzájemně zhodnotit.

Aktivizační metody

Podle Grecmanové a Urbanovské (2007, s. 71): „*Za čtenářskou gramotnost není ovšem považována jenom dovednost číst a psát, ale také porozumět psanému textu, používat jej a přemýšlet o něm za účelem dosažení cílů jedince, rozvoje jeho vědomostí a potenciálu proto, aby se mohl aktivně účastnit života ve společnosti.*“

Výzkumy prokázaly, že našim žákům činí problémy práce s textem a to větší než jejich vrstevníkům ze zahraničí (Finsko, Norsko, Belgie, USA i Kanada atd.). Problém se vyskytl v metodice. Učitel musí neustále žáky zapojovat do práce textem. Při čtení a vnímání textu by si žáci měli uvědomit, co se nového dozvěděli. S textem mohou pracovat ve skupinkách, ve dvojicích nebo individuálně (ibid., s. 71-72).

Prostřednictvím těchto metod učitel podporuje aktivitu žáků. Je kladen důraz na samostatnou práci, popř. práci ve skupinách a na spolupráci s učitelem. Hlavním cílem těchto metod je zapojit do učení také pasivní žáky (posluchače), které přímá zkušenost naučí mnohem víc než klasické vyučování.¹⁴

Aktivizující výukové metody podle Šikulové a Rytířové (2006, s. 26) podněcují zájem žáků o učení, podporují intenzivní prožívání, myšlení a jednání, žáci využívají již získané zkušenosti, vědomosti a dovednosti, rozvíjí tak samostatnost a tvořivost, tyto metody mění postoj žáka k učení.

Autorky Grecmanová a Urbanovská (2007) uvádějí v jejich publikaci *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP* několik zajímavých činností pro práci s textem:

Řízené čtení

Tato metoda je ideální pro práci s uměleckým textem. Učitel rozdělí text na tři části a přečte dětem pouze název díla. Než se začne pracovat s textem, tak se učitel ptá žáků, o čem by mohl text být. Kde se odehrává situace a proč? Žáci uvádějí své nápady. Potom si žáci přečtou první část textu. Vyučující klade otázky k rekapitulaci již přečteného. Vzniká mezi žáky diskuse, do které se učitel záměrně nezapojuje. Na řadu přichází otázka, o čem asi bude ta druhá část textu? Následuje stejný postup, setkáváme se např. se zápletkou. Opět předchází předvídání. Děti, co myslíte, jak ukázka skončí?!

---

¹⁴ Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2012-04-11]. Dostupné z WWW:

<http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/A/Aktiviza%C4%8Dn%C3%AD_metody>.

- motivace, koncentrace, prožitek, rozvíjení fantazie, tvořivosti, zapojování rozumu a smyslů, předvídání, společné naslouchání, diskutování, respektování různých názorů

Poslední slovo patří mně

Učitel vybere vhodný text ke čtení a k jeho rozboru. Přečte ho žákům nahlas a každý si vybere jednu myšlenku, která ho zaujala a napíše ji do sešitu (na papír). Jeho úkolem je zdůvodnit, proč si právě tuto myšlenku zvolil. Pak učitel vyvolá některého žáka, aby přečetl část textu, kterou si vybral. Když zazní ukázka, učitel vyzve žáky, aby se k textu vyjádřili. Vzniká diskuse, učitel dohlíží, aby si „neskákali“ do řeči anebo neodbíhali od tématu. Diskusi ukončí žák, který si sám zvolil myšlenku a komentuje ji jako poslední – čili má poslední slovo.

- aktivita vhodná pro stydlivé žáky, zamyšlení nad obsahem, vlastní postoj, písemná formulace, orientace v textu, vyhledávání myšlenky, možná práce ve skupinkách

Ano – ne

Každý žák obdrží formulář, na kterém jsou stručné výpovědi, týkající se odborného textu. Před samotným čtením žáci posuzují formulář, rozhodují o pravdivosti výpovědi. Pokud si myslí, že je tvrzení pravdivé, označí ho „ANO“ pokud s ním nesouhlasí „NE“. Formulář odloží a přečtou si text a všimají si odpovědi. Dále mohou diskutovat ve dvojici o textu a sdělovat si jejich názory a myšlenky. Na závěr činnosti učitel dbá na to, aby všichni žáci znali správnou odpověď.

- možnost využít aktivitu při poučování, otázky koncentrují pozornost žáků na další činnost – potvrdí nebo vyloučí jejich názor

Zpřeházené věty

Jednotlivec nebo dvojice žáků obdrží obálku s rozstříhaným textem – uměleckým nebo odborným. Žáci si jednotlivé části přečtou (odstavce či věty) a poskládají je tak, aby jejich pořadí dávalo smysl. Následuje seznámení s nerozstříhaným textem a porovnávání originálu s ústřížky. Nejdříve z paměti a pak dle předlohy.

- schopnost logického a systematického uspořádání, hledání souvislostí, tvořivé myšlení, snadnější zapamatování informace, tvořivost

Čtení s otázkami – Request procedure

Ve dvojici si žáci pročítají odborný text. Ve čtení se střídají po odstavcích a kladou si otázky vztahující se k přečtenému. Když si sdělí to, co bylo v textu důležité a vysvětlí si nejasnosti, pokračují v četbě dalšího odstavce.

- zapojení dyslektiků, čtení polohlasné, k pochopení textu pomáhají otázky, komunikace

Metody a formy práce v hodinách ALV

Jaroslav Toman (ibid., s. 106, 107) uvádí ve své publikaci *Didaktika čtení a primární literární výchovy* následující metody a formy práce v hodinách *aktuální literární výchovy*:

- beseda s žáky o oblíbených autorech, ilustrátorech, knížkách, časopisech, žánrech, tématech, postavách,
- beseda s knihovníkem, autorem, ilustrátorem dětské knihy,
- rozhovor o zhlédnutých televizních pořadech, filmových a televizních adaptacích literárních děl, divadelních představeních, o koncertech a výstavách,
- diskuse o čtenářských denících, spontánních literárních výtvorech (vlastní tvorba),
- poslech vybraných literárních či dramatických textů na kazetě nebo na CD,
- zhlédnutí videozáznamu a následný rozhovor o něm,
- řešení a luštění literárních kvízů, křížovek, rébusů a hádanek,
- tvorba příspěvků do školního nebo dětského časopisu,
- účast na recitační soutěži,
- literární soutěže,
- práce se čtenářskými deníky (sešity),
- návštěva dětského oddělení místní knihovny, seznámení s jejím provozem,

- zhotovení nástěnky věnované dětskému autorovi, ilustrátorovi, žánru, tématu, ročnímu období, svátku, kulturní aktualitě apod.,
- předčítání a přednes působivé ukázky,
- vyprávění zajímavého příběhu v podání učitele nebo zvoleného žáka,
- prohlížení knižních ilustrací,
- referáty a prezentace žáků o přečtených knihách a o jejich zhlédnutých filmových či televizních adaptacích,
- výstavka oblíbených knih a časopisů (volba knihy měsíce),
- úvodní exkurze do dětského oddělení veřejné knihovny,
- beseda s autorem nebo ilustrátorem dětské knihy,
- dramatizace krátké ukázky, scénky, pohádky, atd.,
- činnost v literárním zájmovém kroužku,
- tvorba vlastního kulturního deníku, žáci si zaznamenávají přečtená literární díla, zhlédlá divadelní a filmová představení, koncerty, popřípadě výstavy a muzea.

5 UČEBNÍ A DIDAKTICKÉ POMŮCKY

V hodinách aktuální literární výchovy učitel může využít mnoha různorodých učebních pomůcek a didaktických technik. Velmi oblíbené jsou hravé formy, které podporují zájem o učení, chuť spolupracovat s učitelem i se spolužáky na různých úkolech, posilují zájem žáků o učební látku. Nejenže hravé formy zpestří výuku, ale také rozvíjí čtenářské a komunikativní dovednosti. Aktivitu může učitel použít k procvičování výrazného a plynulého čtení, k porozumění textu, k zážitkovému čtení a naslouchání, k rozvíjení tvořivých činností i k rozvíjení slovní zásoby (Šikulová, Rytířová, 2006, s. 7).

5.1 Pomůcky

Pomůcky jsou vhodné i pro uplatnění mezipředmětových vztahů. Mezi základní didaktické pomůcky patří:

- dětské knihy, časopisy,
- metodické příručky a pracovní listy,
- magnetofonové a video nahrávky literárních žánrů,
- kartotéka tvořená z výstřížků dětských časopisů tematicky zaměřená,
- nástěnné obrazy, plakáty, obrazové publikace,
- programy televizního vysílání nebo filmových představení pro děti,
- soubor zvukových nahrávek,
- kolekce maňásků, loutek,
- interaktivní tabule,
- knížkovláček - jednotlivé knihy představují vagónky, vagónky jsou barevně odlišné a obsahují název knihy, autora, ilustrátora, jednoduchou reflexi díla (Vošická in Wildová, 2004).

5.2 Hravé formy

„Hra je činnost, která nás provází od dětství a mnohé z nás i po celý život. Ve hře se dítě učí, hledá svůj vztah k sobě samému i ke světu, hledá a objevuje souvislosti

– *poznává svět.*“ (Šikulová, Rytířová, 2006, s. 19)

Hra umožňuje začlenění dítěte do kolektivu, funguje jako socializační prostředek. Prostřednictvím hry tak dítě rozvíjí sociální vztahy a učí se spolupracovat s druhými.

Didaktická hra

Šikulová a Rytířová (2006) charakterizují *didaktickou hru* v několika bodech:

- má strukturovaný charakter – je organizovaná učitelem a sleduje konkrétní výchovně-vzdělávací cíl,
- je promyšlenou činností s jasnými pravidly,
- má využití především v etapě motivační nebo fixační, pro procvičování a opakování učiva,
- může být účinně využívána i v etapě kontrolní, učitel na základě výsledků kontroluje a hodnotí žákovy znalosti a dovednosti – hra má funkci diagnostickou,
- může v některých případech velmi dobře podporovat rozvoj tvořivého myšlení.

Didaktické hry obsahují velké množství různorodých činností a lze je třídit z různých hledisek. Autorka Santlerová (in Šikulová, Rytířová, 2006, s. 22) vychází při klasifikaci her z potřeb didaktiky čtení a psaní.

- a) hry k rozvoji smyslového vnímání,
- b) hry intelektuální (rozvoj paměti, pohotovosti a představivosti, pozornosti),
- c) hry k rozvoji řeči (zaměření na rozvoj artikulace, slovní zásoby),
- d) hry k rozlišování hlásek a písmen,
- e) hry se slovy,
- f) hry na kontrolu porozumění.

6 PŘÍPRAVA UČITELE NA HODINU

Vyučující přistupuje k přípravě na hodinu literární výchovy (dále LV) zodpovědně. Uvědomuje si didaktické možnosti jeho rámcové a strukturní komunikativní koncepce. Cílem vyučovací hodiny je naplnit literárněvýchovné cíle tematického celku učiva. Utváří se rozvoj klíčových kompetencí. Příprava je přizpůsobena věku, čtenářské zkušenosti žáků, ale také jejich zájmům. Učitel bere veškerou odpovědnost za volbu konkrétního textu a za vyučovací postup a metody. (Lederbuchová in Podroužek, Baladová, 2007).

Příprava učitele na hodinu literární výchovy

Ladislava Lederbuchová (ibid., s. 36-37) dělí přípravu učitele na vyučovací hodinu LV do 6-ti fází:

- *Výběr vhodných textů ve vztahu ke klíčovým kompetencím.*

Učitel vybírá umělecky hodnotná literární díla, přednost dostávají klasické texty vyhovující klíčovým kompetencím.

- *Výběr vhodných textů ve vztahu k očekávaným výstupům žáka.*

Učitel již zvolil vhodný text a nyní přemýšlí nad možnostmi využití, které by bylo adekvátní ke konkrétním cílům RVP základního vzdělání tak, aby náplň hodiny splňovala požadavky konkrétního učiva.

- *Výběr vhodných textů ve vztahu k průřezovým tématům učiva.*

Učitel si volí takové texty, které svými obsahy souvisí s očekávanými výstupy v jazykové i slohové výchově českého jazyka.

- *Výběr vhodných textů ve vztahu k úrovni žákova čtenářství a k možnosti jeho zážitkového čtení.*

V této fázi je velmi důležité, aby kvalitní zvolené dílo zaujalo žáky. Literatura by měla být přiměřená věku čtenáře, ale také by měla být přiměřeně náročná. Vyučující volí takové texty, o kterých předpokládá, že by se mohl žákům zavděčit – dětská tematika, tajemno, humor a tímto směrem motivovat žáky k četbě krásné literatury. Učitel řádně zvažuje výběr textu z hlediska individuálního přístupu k žákům dané třídy.

- *Stanovení konkrétních cílů vyučovací hodiny pro interpretační práci s určitým textem.*

Každá vyučovací hodina literární výchovy a vhodně zvolený text vede žáka k hlubšímu estetickému porozumění daného textu. Čtenář si vytvoří vlastní názor a dokáže dílo zhodnotit a tímto stylem si osvojuje vybrané poznatky o krásné literatuře. Na krásnou literaturu pohlíží jako na umění.

- *Volba konkrétní metodiky pro vedení dané vyučovací hodiny.*

Učitel preferuje metody, jimiž optimálně dosáhne cílů. Dětská psychika je velmi rozmanitá a značně se u jednotlivých čtenářů liší (temperament, city, smyslové prožitky, fantazie, představivost).

Jednou z nejefektivnějších metod četby a LV je *tvořivá didaktická interpretace textu v různých modifikacích*. Didaktická interpretace, didaktická hra, literárněvýchovná interpretace, tvořivá reflexe + různé produkční aktivity žáka.

Jaroslav Toman (2000, s. 33-35) člení učitelovu přípravu na práci s uměleckým textem do tří fází, tyto složky se vzájemně prolínají:

a) literárněvědná

V této fázi se učitel zaměřuje na myšlenku a uměleckou hodnotu díla, charakteristiku postav, na děj, prostředí, kompoziční výstavbu a jazykové prostředky. Dále si uvědomuje literárnědruhovú a žánrovú specifika textů a vazby na jejich televizní a filmová či dramatická ztvárnění.

b) psychologická

Psychologickou přípravu ovlivňují rozdílné individuální předpoklady pro porozumění textu. Když učitel vybírá vhodný text, musí respektovat a přihlížet k věku žáků, jejich psychickým a čtenářským předpokladům. Rozvíjí vnímání, pozornost, paměť, představivost, fantazii, tvořivé myšlení, vyjadřování, techniky čtení. Důležitou roli zaujímá motivace a orientační rozhovor s žáky, jež následuje hned po prvním seznámení s textem.

c) pedagogicko-didaktická

Pedagogicko-didaktická příprava vychází z koncepce Rámcového vzdělávacího programu, podle kterého konkrétní škola vyučuje. Učitel užívá různých metod a organizačních forem práce tak, aby dosáhl stanovených cílů.

Příprava učitele na hodinu ALV

Přípravy na hodiny *aktuální literární výchovy* popisuje Jaroslav Toman (2007, s. 107) v publikaci *Didaktika čtení a primární literární výchovy*: „*Tyto hodiny mají specifický charakter. Jejich tematická různorodost i aktualizací intence kladou značné nároky na učitelovu přípravu, neboť vyžadují neustálé sledování nové knižní, televizní, filmové i rozhlasové produkce určené dětem i kulturního dění v místě školy a v příslušném regionu, spolupráci s dětským oddělením místní knihovny, s vedením literárně-dramatického kroužku aj. Zároveň mu však poskytují značný prostor pro pedagogickou tvořivost.*“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 SOUČASNÉ POJETÍ AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVY NA ZŠ

Diplomová práce se zabývá literární výchovou a její nedílnou součástí – aktuální literární výchovou na 1. stupni ZŠ. Praktická část vychází z poznatků literární teorie, kterou uvádíme v teoretické části práce.

V letošním školním roce probíhaly na ZŠ Třešť kulturní akce a mimoškolní projekt, určené žákům prvního stupně. Žáci se zúčastnili besedy v knihovně, divadelních představení, a dokonce žáci 5. ročníků si připravili vlastní projekt „Třída baví třídu“. Škola podporuje také projekt Noc s Andersenem.

7.1 Školní projekty

Škola spolupracuje s městskou knihovnou, která pro žáky 1. stupně pořádá knihovnické lekce. 15. 3. 2012 byl pro žáky 5. tříd připraven zajímavý projekt „*Cesta knihy ke čtenáři*“. Na závěr si knihovnice pro žáky připravily pracovní list, který se vztahoval k přednášce (Příloha č. 1).

Letos se žáci 5. tříd a 2. stupně ZŠ zúčastnili *Třešťského divadelního jara*¹⁵, měli možnost shlédnout divadelní představení Noc na Karlštejně. Program této akce obsahoval 10 divadelních her různých žánrů (pohádka, komedie, lyrická tragikomedie). Právě některá představení byla určena dětským divákům (Příloha č. 2).

Jihlavské Horácké divadlo nabídlo žákům 1. stupně další divadelní zážitek, a to pohádku od Vladislava Vančury Kubula a Kuba Kubikula. Žáci 1. ročníků v hodině výtvarné výchovy kreslili a malovali oblíbenou scénku nebo postavu z této pohádky. Učitel tímto způsobem uplatnil mezipředmětové vztahy (Příloha č. 3).

Další projekt, kterého jsem se zúčastnila, se nazýval „Třída baví třídu“. Třída 5.A si měla připravit program pro třídu 5.B a naopak. Žáci tančili, zpívali, povídali si vtipy, hádanky, hráli na hudební nástroje, recitovali básničky, hráli divadlo, předváděli kouzelnická čísla, atd.

Koncem března na základní škole proběhla akce určená žákům 2. tříd Noc s Andersenem. Během večera se nejen četly krásné pohádky, ale také žáci soutěžili v družstvech, vyráběli si trička s nápisem *Noc s Andersenem*, žáci se zúčastnili

---

¹⁵ Soutěž krajských amatérských divadel

stezky odvahy, a dokonce mohli strávit noc ve školní knihovně. Pro žáky to byl jistě nezapomenutelný zážitek.

Noc s Andersenem¹⁶

Obrázek č. 1: Společná fotka všech dětí s panem ředitelem

Obrázek č. 3: Žáci s diplomy

Obrázek č. 2: Tvorba vlastních triček

7.2 Cíle a metody výzkumu

Hlavním cílem výzkumu je zjistit postoj a vztah žáků 4. a 5. ročníků k aktuální literární výchově a zaznamenat jejich zájem o mimoškolní činnosti. Výzkum je založen

---

¹⁶ Autor fotografií: paní učitelka Marta Šťastná

na dotazníkovém šetření na různých základních školách. Průzkum se nevztahuje pouze na žáky, ale také na učitele a jejich konkrétní metodické postupy při vyučování. Při výzkumu jsme použili metodu dotazníku a řízeného rozhovoru.

Dílčí cíle výzkumu

- zjistit, zdali literární výchova patří mezi oblíbené předměty žáků,
- zjistit nejoblíbenější literární žánr u chlapců a u děvčat,
- zjistit zájem o dětské časopisy,
- zjistit, zdali žáci z Českých Budějovic chodí do divadel častěji než žáci z Třeště.

Hypotézy vztahující se k dílčím cílům:

H1 – literární výchova patří mezi oblíbené předměty.

H2 – nejoblíbenější literární žánr u chlapců je dobrodružná literatura a nejoblíbenější literární žánr u dívek je dívčí literatura.

H3 – dětské časopisy si někteří žáci kupují a někteří si je půjčují v knihovně.

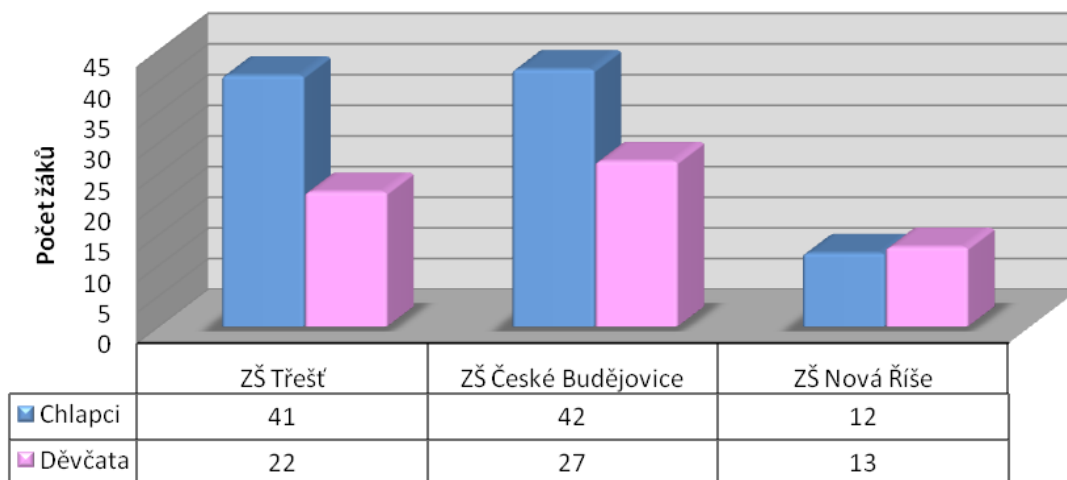
H4 – žáci z Českých Budějovic navštěvují divadelní představení častěji než žáci z Třeště.

Výzkumný vzorek

Průzkum byl proveden na základních školách v Třešti, v Českých Budějovicích a v Nové Říši. Města, v nichž se školy nachází, byla zvolena s určitým záměrem. Jejich možnosti kulturního vyžití se značně liší. Dotazník vyplnilo celkem 157 žáků. Podíl chlapců a děvčat znázorňuje graf č. 1 „Rozdělení škol a počet žáků“.

Dotazníky obsahovaly 15 stručných a srozumitelných otázek. Žáci měli dostatek času na vyplnění. Samotné dotazníkové šetření probíhalo bez problémů. Žáci byli s dotazníkem nejprve seznámeni. Jejich úkolem bylo zaznamenat, do které třídy chodí a vyznačit pohlaví. U 12 otázek měli vyplnit pouze jednu odpověď, 1 otázka vyžadovala písemné znění a u 2 otázek mohli zvolit více odpovědí. Paní učitelky byly velmi ochotné a umožnily prostor k dotazování při vyučovací hodině. Pokud žák otázce nerozuměl, byla mu individuálně vysvětlena. Když žáci vyplnili kompletně celý dotazník, mohli si za odměnu vybrat barevnou záložku s obrázkem a ihned věděli k čemu jim „pohádková záložka“ poslouží.

Rozdělení škol a počet žáků

Graf č. 1: Rozdělení škol a počet žáků (zdroj: vlastní výzkum)

Třešť

Město Třešť se nachází v kraji Vysočina, leží jihozápadně od Jihlavy a severovýchodně od Telče. Žije zde bezmála 6 tisíc obyvatel.

Z kulturního hlediska Třešť nabízí žákům městskou knihovnu, kino, muzeum a kulturní dům, v němž se každý rok pořádá „*Třešťské divadelní jaro*“.

Dotazování na základní škole proběhlo dne 23. 3. 2012 ve třídách 5. A, 5. B a 4. C. Zúčastnilo se ho celkem 63 dětí (41 chlapců a 22 děvčat).

České Budějovice

České Budějovice, metropole jihočeského kraje, poskytuje žákům a jejich rodičům širokou škálu kulturního vyžití – divadelní hry, aktuální filmová představení v kinech a multikinech, knihovnu zaměřenou na dětské oddělení, různé výstavy, koncerty, kurzy, autogramiády spisovatelů, aj.

Průzkum na ZŠ Matice školské byl proveden dne 22. 3. 2012 ve dvou třídách 4.A, 4.B a v jedné 4. třídě na ZŠ Suché Vrbné. Dotazník vyplnilo celkem 69 žáků (42 chlapců a 27 děvčat).

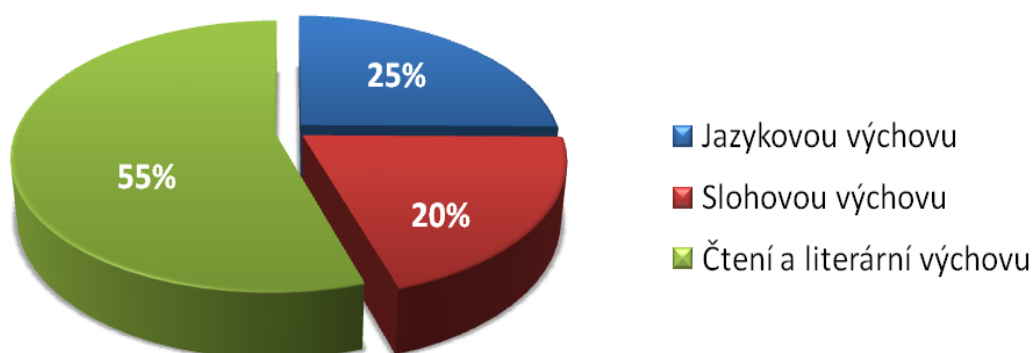
Nová Říše

Nová Říše leží nedaleko Telče. Jedná se o městečko s téměř 900 obyvateli. Nabídka mimoškolních aktivit pro žáky základní školy není příliš pestrá. Žáci zde mohou navštěvovat místní knihovnu. Pokud místo bydliště nenabízí příliš kulturních možností, mohou tak rodiče společně s dětmi naplánovat „výlet“ do většího města.

Průzkum probíhal dne 30. 3. 2012 na místní základní škole. Testování se zúčastnilo celkem 25 žáků 4. a 5. třídy (12 chlapců a 13 děvčat).

Vyhodnocení dotazníků

1. Kterou část českého jazyka máš nejrady?

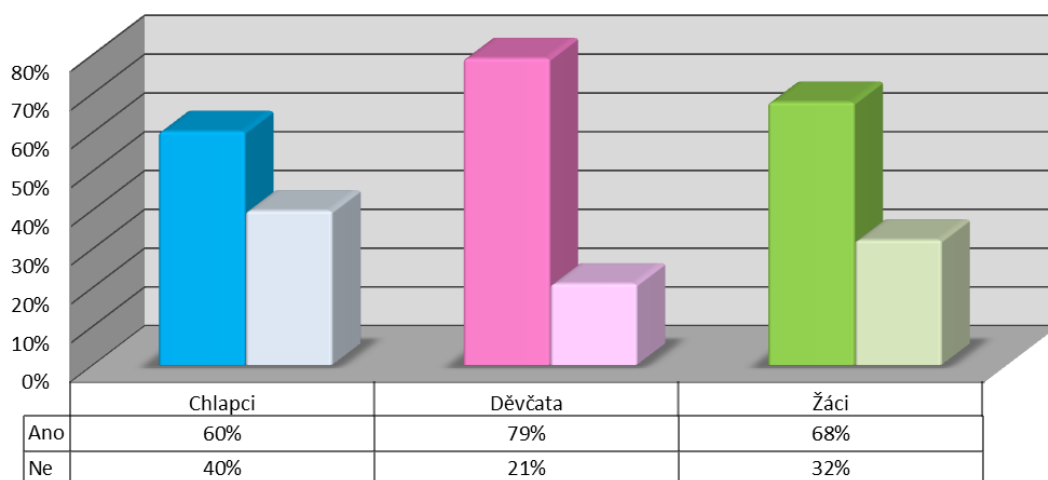
Graf č. 2: Otázka číslo 1 (zdroj: vlastní výzkum)

Jazyková výchova	39
Slohová výchova	31
Čtení a literární výchova	85
Neodpověděli	2
Celkem	157

Na první otázku zaměřenou na preferenci právě jedné části vzdělávacího oboru *Český jazyk a literatura* zodpovědělo 155 žáků, dva žáci otázku nezodpověděli správným způsobem¹⁷. Z hodnocení této otázky vyplývá, že větší polovina (55 %) dotazovaných upřednostňuje literární výchovu. Téměř srovnatelný výsledek byl zaznamenán u jazykové výchovy (25 %) a slohu (20 %).

¹⁷ Žáci označili dvě odpovědi nebo žádnou.

2. Patří čtení a literární výchova mezi tvé oblíbené předměty?

Graf č. 3: Otázka číslo 2 (zdroj: vlastní výzkum)

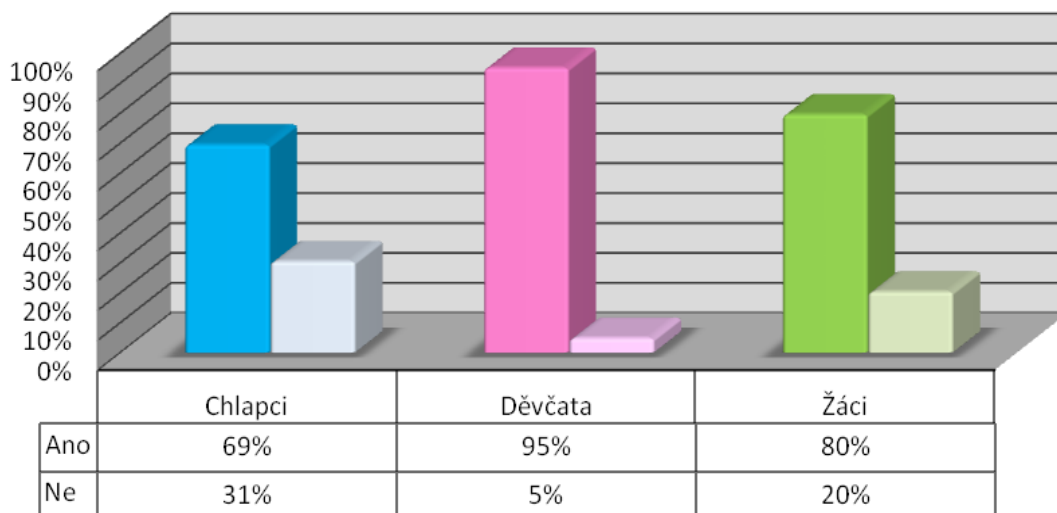
Ano	105
Ne	50
Nevyplnili	2
Celkem	157

Čtení a literární výchovu, jako oblíbený vyučovací předmět na škole, označilo celkem 68 % dotazovaných. Celkem 32 % žáků se vyjádřilo k této otázce záporně. Dva chlapci nevyznačili odpověď žádnou.

Graf č. 3 poukazuje na rozdíl odpovědí děvčat a chlapců. Lze z něj vyčíst, že o čtení a literární tvorbu mají větší zájem dívky než chlapci.

Více než polovina žáků uvedla, že literární výchova patří mezi jejich oblíbené předměty, z toho je zřejmé, že **se tedy potvrdila H1**(literární výchova patří mezi oblíbené předměty).

3. Čteš rád?

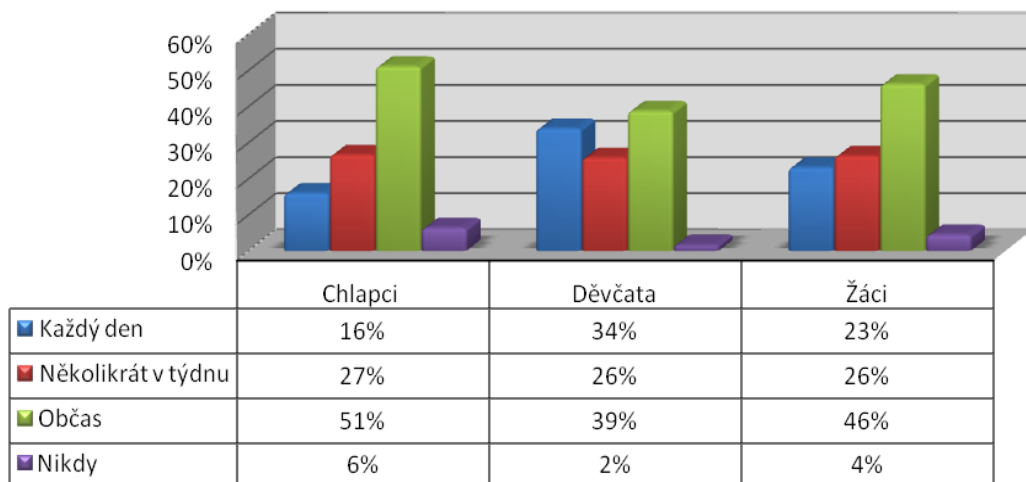
Graf č. 4: Otázka číslo 3 (zdroj: vlastní šetření)

Ano	125
Ne	32
Celkem	157

Na otázku *Čteš rád?* odpověděl každý žák. Otázka se nevztahovala pouze na četbu školní, ale byla zaměřena obecně. Dnešní doba nabízí čtenářům nesčetné množství knižních publikací, titulů a časopisů.

Tato otázka navazuje na předchozí, v níž se projevil zájem o literaturu a čtení zejména u dívek. Z toho grafu je zřejmé, že dívky o četbu opravdu jeví zájem. Pouze 5 % dívek uvedlo, že čtou nerady. Celkový výsledek je velmi pozitivní, protože o četbu jeví zájem celých 80 % všech žáků.

4. Jak často si ve svém volném čase čteš?

Graf č. 5: Otázka číslo 4 (zdroj: vlastní šetření)

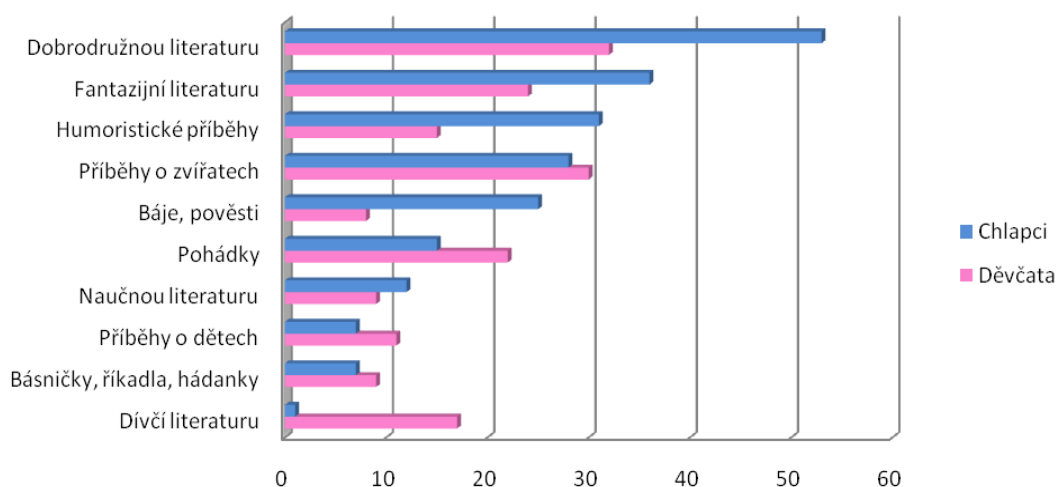
Každý den	36
Několikrát v týdnu	41
Občas	72
Nikdy	7
Neodpověděl	1
Celkem	157

Otázka byla zařazena, abychom zjistili, jak často žáci čtou ve svém volném čase. Menší polovina dotázaných 46 % uvedla odpověď *občas*, tudíž knihu nečtou denně, ale vylučují možnost, že nikdy nečtou. 4 % všech dotázaných tvrdí, že nečtou vůbec.

51 % chlapců si čte ve svém volném čase občas, 27 % několikrát do týdne a 16 % každý den. Celkem 6 % dotázaných chlapců uvedlo, že ve svém volném čase nikdy nečtou.

U děvčat je uvedené procento u odpovědi *nikdy* nižší, a to pouhá 2 %. Z dotazníkového šetření vyplývá, že dívky jsou náruživé čtenářky, 34 % dívek čte denně, 26 % několikrát do týdne a 39 % občas.

5. Jaké žánry máš rád?

Graf č. 6: Otázka číslo 5 (zdroj: vlastní výzkum)

Žánr	Chlapci	Děvčata
Dobrodružná literatura	53	32
Fantazijní literatura	36	24
Humoristické příběhy	31	15
Příběhy o zvířatech	28	30
Báje, pověsti	25	8
Pohádky	15	22
Naučná literatura	12	9
Příběhy o dětech	7	11
Básničky, říkadla, hádanky	7	9
Dívčí literatura	1	17

Dětská literatura nabízí bohaté množství literárních žánrů. Při této otázce mohli žáci označit více možností z nabídky odpovědí. Někteří označili pouze jednu odpověď. Obliba uvedených žánrů se v některých případech znamenitě liší mezi chlapci a děvčaty, což je pochopitelné.

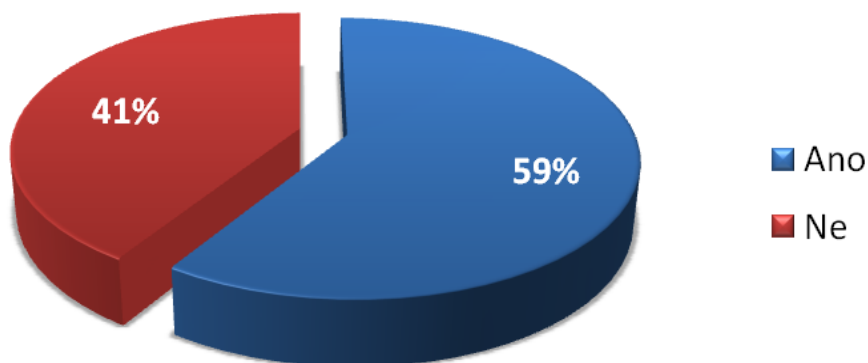
Dívky projevily největší zájem o *dobrodružnou literaturu* (18 %), *příběhy o zvířatech* (17 %) a *fantazijní literaturu* (14 %). Nejmenší zájem byl o *báje a pověsti* (5 %).

U chlapců měla největší ohlas také *dobrodružná literatura* (25 %), *fantazijní literatura* (17 %) a *humoristické příběhy* (14 %). Pouze jeden z chlapců uvedl, že čte rád *dívčí literaturu*.

Ačkoliv se *dobrodružná literatura* stala u chlapců jako neoblíbenější literární žánr, **H2** (*nejoblíbenější literární žánr u chlapců je dobrodružná literatura a*

nejoblíbenější literární žánr u dívek je dívčí literatura) se tedy nepotvrdila, protože u dívek zaznamenala také největší úspěch právě dobrodružná literatura.

6. Půjčuješ si knihy v knihovně?

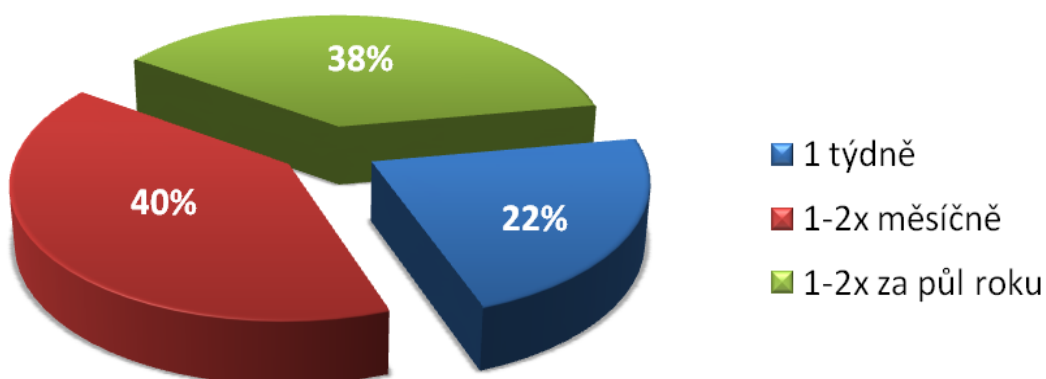

Graf č. 7: Otázka číslo 6 (zdroj: vlastní výzkum)

Ano	93
Ne	64
Celkem	157

Modrá část grafu 59 % označuje množství žáků, kteří odpověděli na otázku kladně. Uvedených 41 % dotazovaných poznamenalo, že si knihy v knihovně nepůjčují. Otázku zodpověděly všechny děti. Pro zajímavost 52 % chlapců a 79 % děvčat uvedlo, že si půjčují knihy ve veřejné nebo školní knihovně.

7. Pokud navštěvuješ knihovnu, jak často?

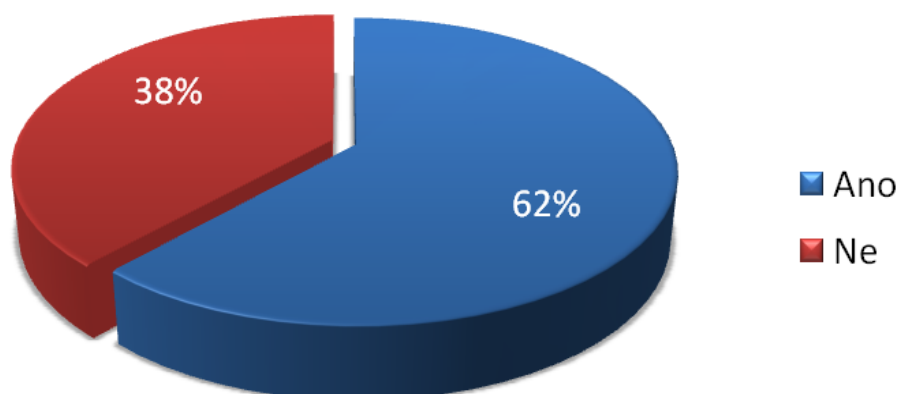
Graf č. 8: Otázka číslo 7 (zdroj: vlastní výzkum)

1 týdně	25
1-2x měsíčně	45
1-2x za půl roku	42
Celkem	112

K této otázce se měli vyjádřit zejména žáci, kteří v předchozím dotazu uvedli, že si půjčují knihy v knihovně. Výsledek tomu tak nenasvědčuje. Dotaz zodpověděli i ti, kteří uvedli, že si v knihovně knihy nepůjčují. Vyplývá z toho tedy jediné. Ačkoliv si žák knihu nepůjčí, může tak využívat jiné služby, které knihovna nabízí (internet, besedy, prohlížení knih a časopisů, kopírování potřebných materiálů aj.).

Celkem 22 % žáků uvedlo, že knihovnu navštěvuje jednou do týdne. 40 % zajde do knihovny 1 – 2 x do měsíce a 38 % žáků navštíví knihovnu pouze 1 – 2 x do půl roku.

8. Kupují ti rodiče dětské knihy?

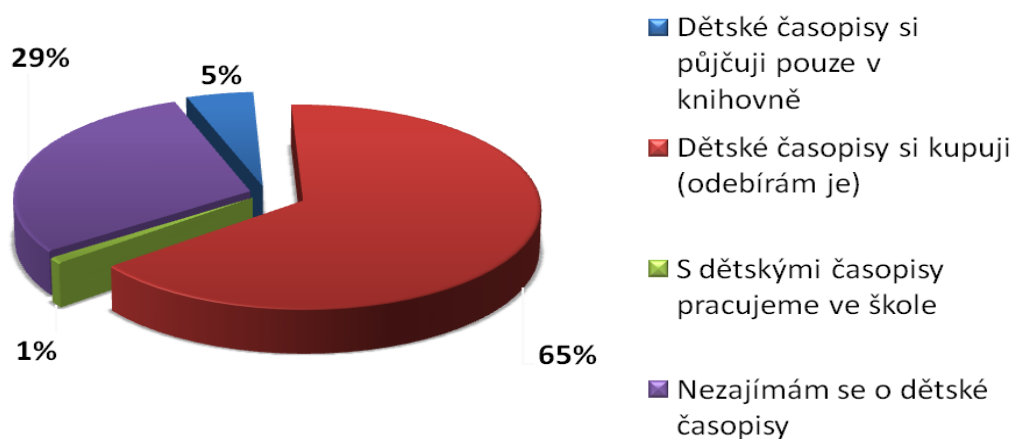
Graf č. 9: Otázka číslo 8 (zdroj: vlastní výzkum)

Ano	97
Ne	60
Celkem	157

V průběhu vyhodnocování dotazníků bylo zaznamenáno, že někteří žáci nechodí do knihoven, protože jim rodiče knihy kupují, a přispívají jim tak do vlastní domácí knihovničky.

Z grafu č. 9 vyplývá, že 62 % dětem rodiče pořizují knihy. Zbývajících 38 % uvedlo, že knihy nedostává. V případě zájmu mohou žáci navštěvovat knihovny, které jim nabízí bohatý výběr knižních titulů.

9. Dětské časopisy

Graf č. 10: Otázka číslo 9 (zdroj: vlastní výzkum)

■	Dětské časopisy si půjčuji pouze v knihovně	5
■	Dětské časopisy si kupuji (odebírám je)	67
■	S dětskými časopisy pracujeme ve škole	1
■	Nezajímám se o dětské časopisy	30
	Celkem	103

Vyhodnocení této otázky poukazuje na postoj a vztah žáků k časopisům. Pouze 5 % žáků uvedlo, že si časopisy půjčují v knihovně. Větší část dotazovaných 65 % zodpovědělo, že si časopis kupují (pravidelně nebo výjimečně). Celkem 29 % žáků neprojevuje o časopisy žádný zájem. Mizivé 1 % žáků uvedlo, že učitel s časopisy pracuje při vyučovacích hodinách ve škole. **H3** (*dětské časopisy si někteří žáci kupují a někteří si je půjčují v knihovně*) **se tedy nepotvrdila**, žáci o časopisy sice mají zájem, ale pouze si je kupují, v knihovně si je půjčují 5 žáků ze 103, jež se vyjádřila k této otázce.

Mezi děvčaty je populární Bravo, Bravo girl a Top dívka, kde se objevují novinky ze světa módy, muziky a životního stylu. Tematicky laděné časopisy o koních také zaznamenaly dívčí oblibu (Lissy, Koně a hříbata).

Chlapci se zajímají o časopisy, v nichž se dozvídají informace o počítačových hrách (Score, Level), o sportu (Hattrick, Pro football) a automobilech (Auto 7).

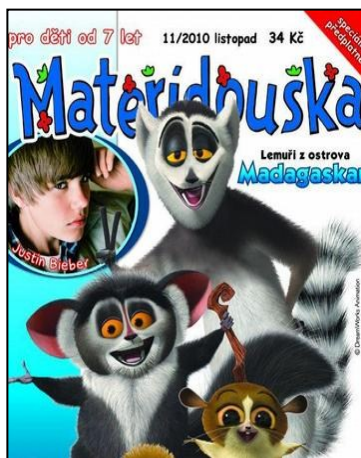
Nejoblíbenějším časopisem žáků 4. a 5. ročníků byl označen časopis ABC („ábíčko“), který patří mezi kvalitní dětské časopisy podporující kreativitu i znalosti. Oblibu zaznamenal i časopis Mateřídouška. Jeho cílem je žáky pobavit a poskytnout jim nejzajímavější informace z různých oblastí. Třetí místo obsadilo Bravo, které je považováno za nejčtenější časopis mezi teenagery.

Vyhodnocení oblíbených časopisů:

1. ABC (20 %),
2. Mateřídouška (12 %),
3. Bravo (8 %),
4. Koně a hřibata, Junior (4 %),
5. Tom a Jerry, Spiderman, Score, Witch, Pro football (2 %),
6. Hattrick, Lissy, Bravo Girl, Hannah Montana (1 %).

Obrázek č. 4: ABC¹⁸

Obrázek č. 5: Mateřídoušky¹⁹

Obrázek č. 6: Bravo²⁰

¹⁸ Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:

<http://wiki.rvp.cz/@api/deki/files/14529/=IMG_0469.JPG>.

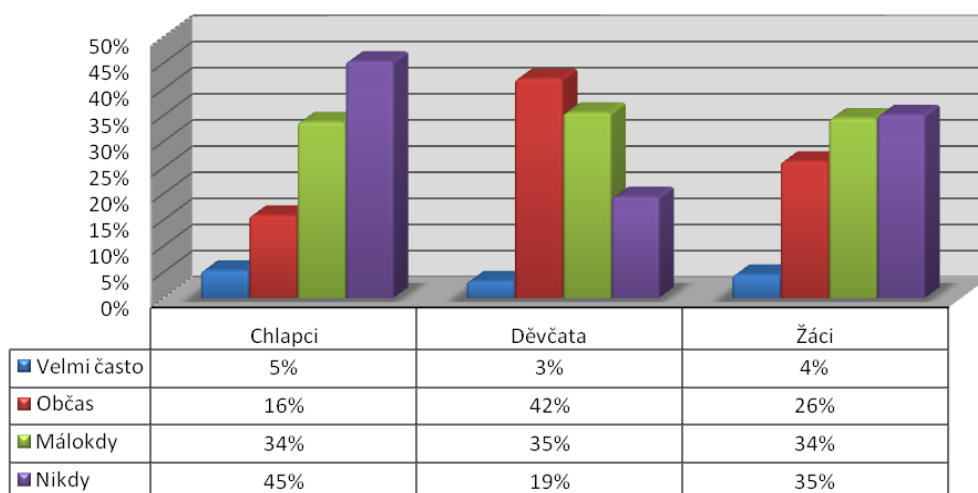
¹⁹ Maminka [online]. 2010 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:

<<http://www.maminka.cz/clanek/domov-a-rodina/casopis-materidouška-slavi-65-narozeniny>>.

²⁰ Bravo [online]. 2012 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:

<<http://www.bravo.cz/cislo-22/283-nove-bravo-je-tu>>.

10. Povídáš si s kamarády o přečtené knize?

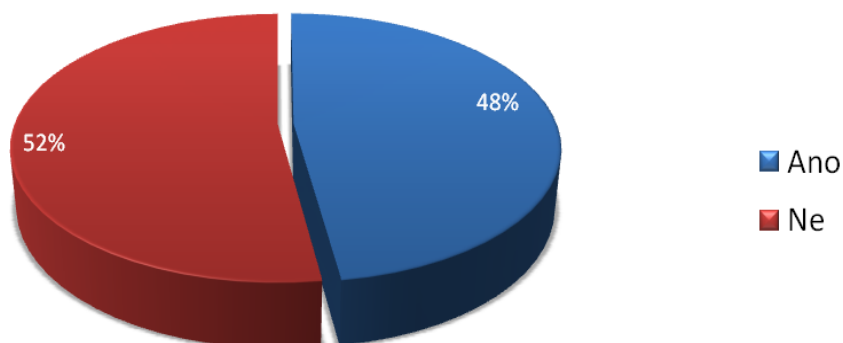
Graf č. 11: Otázka číslo 10 (zdroj: vlastní výzkum)

Velmi často	7
Občas	41
Málokdy	54
Nikdy	55
Celkem	157

Diskuze o přečtené knize by měly být součástí hodin literární výchovy, žáci si mohou připravit referát nebo přinést ukázat oblíbenou knihu a doporučit ji svým spolužákům.

Otázka číslo č. 10 je směřovaná spíše na komunikaci mezi kamarády (spolužáky) o přečteném díle. Pouze 4 % všech dětí uvedlo, že si s kamarádem povídají o přečtené knize velmi často. 26 % zaznamenalo, že si občas popovídají o tom, co četli. Odpověď málokdy poznačilo 34 % dotazovaných a celkem 35 % žáků přiznalo, že si nikdy o přečtené literatuře nepovídá.

11. Vedeš si čtenářský deník?

Graf č. 12: Otázka číslo 11 (zdroj: vlastní výzkum)

Ano	75
Ne	82
Celkem	157

Celkem 52 % žáků si zakládá čtenářské deníky (popř. sešity) a 48 % nikoliv. Většina kladných odpovědí byla poznamenána žáky ze základních škol z Českých Budějovic (94 %). Paní učitelky si zakládají na tom, aby si žáci čtenářské deníky vedly. Jeden z žáků k odpovědi *ano* připsal poznámku „*musím*“. Na Základní škole v Třešti třídní učitelky nevyžadují čtenářské deníky po žácích, ale i přesto si někteří tvoří vlastní poznámky k přečteným knihám (13 %). V Nové Říši situace vypadá obdobně jako v Třešti. Z 25 dotázaných dětí si zakládají čtenářský deník pouze 2 děti (8 %).

12. Doplň:

a) Moje nejoblíbenější knížka je ...

b) Můj nejoblíbenější film je ...

c) Můj nejoblíbenější televizní pořad je ...

Následující úkol vyžadoval od žáků písemný projev. Většina dotazovaných (87 %) zodpověděla tři nedokončené věty. U 13 % žáků chyběla jedna (9 %) nebo dvě (4 %) odpovědi. Jeden chlapec uvedl, že nemá televizi, další děti poznamenaly, že

nemají oblíbený pořad, film či knížku. Při dotazování 157 žáků se objevily různorodé odpovědi, ale i tak bylo možné vyhodnotit výsledky.

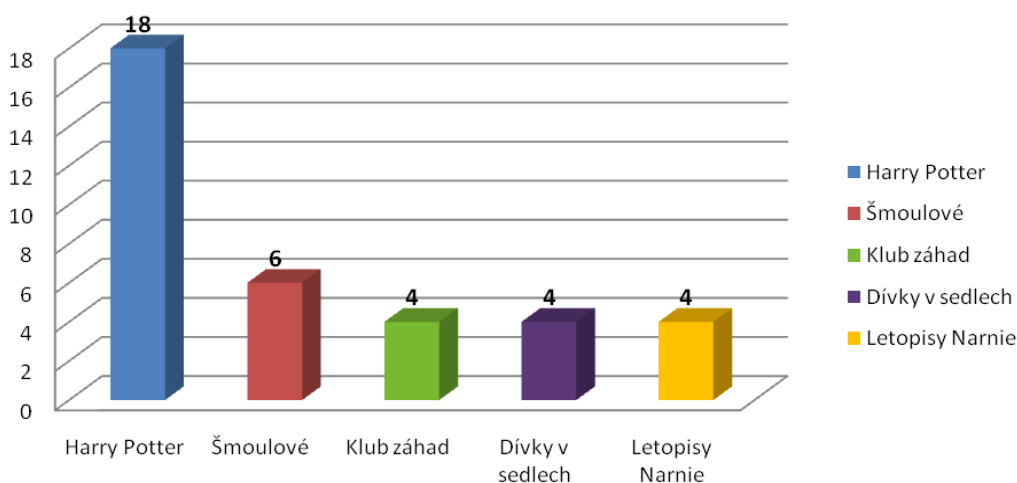
Kniha

Nejoblíbenější knihu zaznamenalo 95 % žáků. Žáci uváděli různorodé odpovědi, v některých případech se odpovědi shodovaly. Z toho je zřejmé, že v dnešní době není o dětskou literaturu nouze. Čtenáři uváděli česká i světová díla, se kterými se setkávají ve školní i mimoškolní četbě. Jedná se převážně o pohádky, dobrodružnou prózu, fantazijní literaturu, příběhy o dětech a zvířatech.

Příklady oblíbených knih:

- Harry Potter; Šmoulové; Klub záhad; Dívky v sedlech; Letopisy Narnie; pohádky H. Ch. Andersena; Indiánské pohádky; Dobrodružství Toma Sawyera; Honzíkova cesta; Charlie; Pokémon; Heidy, děvčátko z hor; Kluci, holky a stodůlky; Kuky se vrací; Holčičí pravidla; Agáta a doktor Lupa; Děti z Bullerbynu; Deník malého poseroutky; Robinson Crusoe; Brána času; Eragon; Černý hřeben, 20 tisíc mil pod mořem; Ferda Mravenec; Čarodějky z jezdecké školy; Strašidelné příběhy; Pán prstenů; Duhová kouzla; Hoši od bobří řeky, aj.

Nejoblíbenější knihy

Graf č. 13: Nejoblíbenější knihy (zdroj: vlastní výzkum)

Největší úspěch mezi žáky sklídila autorka J. K. Rowling s dílem Harry Potter. Během loňského a letošního roku se opět zviditelnili modří skřítkci Šmoulové, kteří také zaznamenali dětskou oblibu. Mezi další oblíbené knihy patří fantastický Letopisy Narnie od C. S. Lewise, série Dívky v sedlech od autorky B. Bryantové se zvířecí tematikou a Klub záhad, nabízející napínavé příběhy, od rakouského spisovatele T. Breziny.

Film

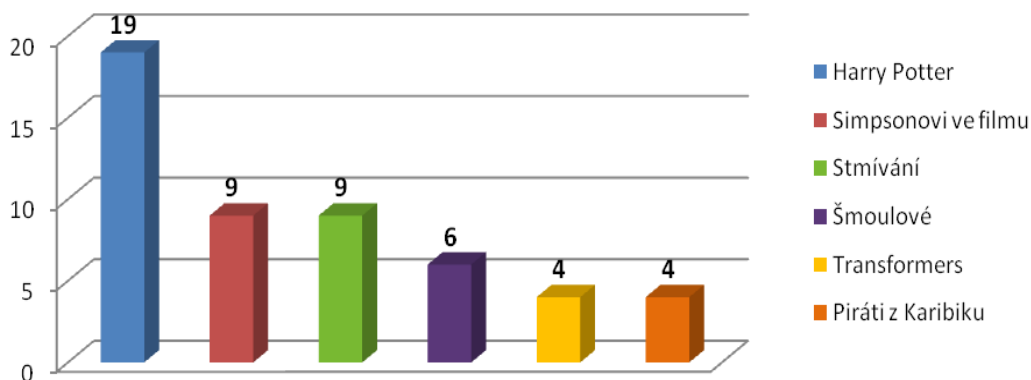
Nejoblíbenější film označilo také 95 % žáků. Z některých uvedených odpovědí lze usoudit, že dětského diváka ovlivňují převážně rodiče. Na druhou stranu se projevil u žáků také zájem o filmovou adaptaci oblíbené knihy – např. Harry Potter, Šmoulové, Letopisy Narnie, Pán prstenů. Prostřednictvím filmové adaptace si žáci mohou prožít příběh, aniž by knihu přečetli, ale ve většině případů kniha nabízí větší požitek (žák může uplatnit svou fantazii, všímá si drobných detailů, atd.).

Jako nejoblíbenější filmy žáci uváděli, české filmy, americké komedie, horory, animované filmy, dobrodružné, ale také romantické a akční.

Příklady oblíbených filmů:

- Harry Potter; Simpsonovi ve filmu; Stmívání; Šmoulové; Transformers; Žába k zulíbání; Piráti z Karibiku; Star wars; Avatar; Agent v sukni; Křižovatka smrti; Spláchnutej; Saw 7; Rambo; Garfield; Souboj titánů; Hrátky s čertem; Eragon; Policejní akademie; Scery movie; Pán prstenů; Kameňák; Shrek; Titanic; Jurský park; Alvin a chipmankové; Letopisy Narnie; Indiana Jones; Dívka na koštěti; Princezna ze mlejna; Na vlásku; Dábel nosí Pradu; Chobotnice z 2. patra; Karlík a továrna na čokoládu; Spiderman, aj.

Nejoblíbenější filmy

Graf č. 14: Nejoblíbenější filmy (zdroj: vlastní výzkum)

Jako neoblíbenější film byl žáky zvolen Harry Potter, filmové zpracování oslovilo 19 žáků. Hlavní postava, ze stejnojmenného filmu, čaroděj z Bradavic prožívá neuvěřitelná dobrodružství, která nabízí právě dětskému divákovi. Kreslená rodinka, žijící ve Springfieldu, na sebe nejprve upoutala pozornost prostřednictvím seriálu, a poté se dočkala i filmového zpracování pod názvem Simpsonovi ve filmu. Stmívání zaznamenalo velký úspěch mezi teenagery, a dokonce i u žáků 4. a 5. tříd. Fantazijní dobrodružné drama s prvky romantiky upoutalo zejména dívky svou upíří tematikou. Rodinná komedie Šmoulové si získala své diváky svým vtipem a propojením hraného a animovaného zpracování. Akční dobrodružný film Transformers preferují spíše chlapci než dívky. Piráti z Karibiku nabízí svým divákům velké dobrodružství v hlavní roli s kapitánem Jackem Sparrow.

Pořad

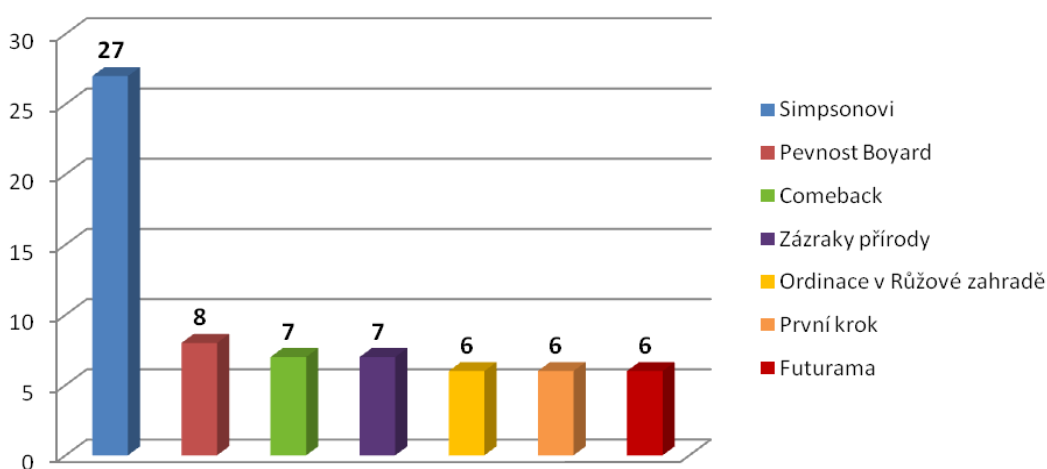
Větu nedokončilo celkem 6 % dotazovaných dětí. Téměř v každé domácnosti se vyskytuje televizní obrazovka, díky níž žáci a jejich rodiče sledují oblíbené pořady. Digitální vysílání umožňuje poměrně bohatý výběr z televizních stanic. Několik žáků uvedlo právě oblíbené stanice, a to například Barrandov, ČT4 Sport, Disney Channel, HBO, Prima Cool, aj.

Ve většině případů je dítě opět ovlivňováno přístupem rodičů. Mezi oblíbené televizní pořady žáci uváděli animované seriály, různé soutěže, americké a české seriály.

Příklady oblíbených pořadů:

- Simpsonovi; Pevnost Boyard; Comeback; Zázraky přírody; Ordinance v Růžové zahradě; První krok; Futurama; TÝ JÓ; Čarodějky; Prostřeno; Buffy, přemožitelka upírů; Hlas Československa; Animáček; Televizní noviny; Přestávka; Aréna národů; Top Gear; Planeta Yo; Partička; Ať žijí rytíři; Sabrina, malá čarodějka; Vyprávěj; Pošta pro tebe; Kobra 11; Pokémon; Tom a Jerry; Ulice; Ninja faktor; Cesty domů, aj.

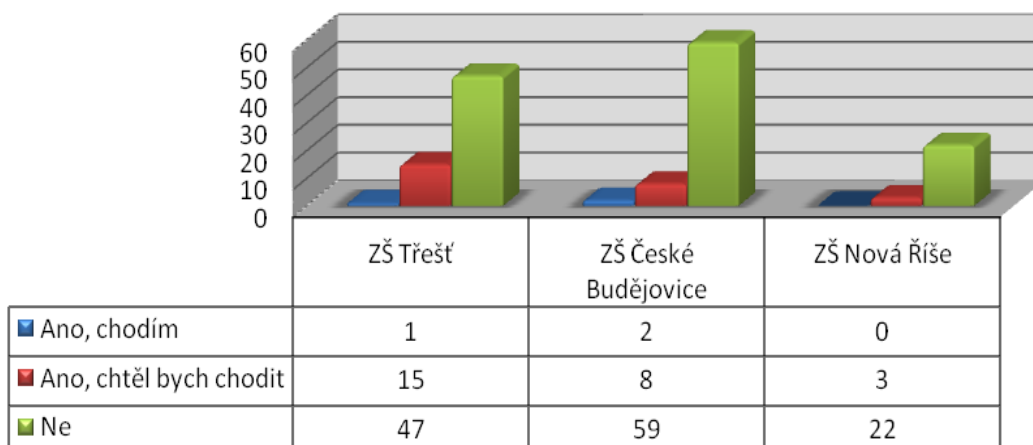
Nejoblíbenější pořady

Graf č. 15: Nejoblíbenější pořady (zdroj: vlastní výzkum)

Homer, Marge, Bart, Líza a Maggie Simpsonovi oslovili 27 dětských diváků. Vtipně laděný animovaný seriál je oblíben po celém světě. Pevnost Boyard, dobrodružná soutěž, se letos objevila na televizních obrazovkách. Soutěžící musí splnit řadu náročných úkolů, sbírají indicie, které jim pomohou rozluštit hádanku. Comeback patří mezi oblíbené české komediální seriály. Dětský divák se v Comebacku setkává s Ozzákem, který miluje pivo, rockovou muziku a téměř vždy musí mít poslední slovo. Zázraky přírody, televizní pořad vysílaný na stanici ČT1, sledují žáci, protože jim nabízí neuvěřitelné zajímavosti a zázraky způsobené přírodními jevy. Oblibu zaznamenala také Ordinance v Růžové zahradě, a to především u dívek. Jedná se o seriál z lékařského prostředí, který vypráví osudy lékařů a jejich rodin. První krok je natáčen z prostředí taneční a herecké školy. Seriál pojednává o životech mladých studentů, jež zbožňují tanec a hudbu. Matt Groening není autor pouze seriálu Simpsonovi, ale také amerického animovaného sitcomu Futurama zaměřeného na budoucnost, objevují se zde i prvky sci-fi.

13. Chodíš nebo chtěl bys chodit do divadelního kroužku?

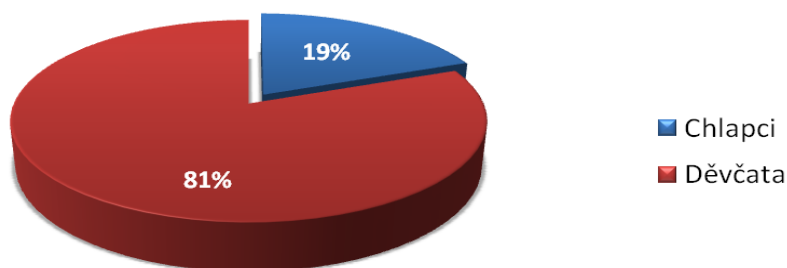
Graf č. 16: Otázka číslo 13 (zdroj: vlastní výzkum)

Z této otázky byl vyhodnocený postoj žáků k dramatickému kroužku. Ukázalo se, že zájem je téměř mizivý. 81 % všech dotazovaných odpovědělo na otázku záporně, pouze 2 % žáků uvedlo, že momentálně chodí do divadelního kroužku a 17 % dětí projevilo zájem. Otázkou se však nabízí, proč ho tedy nenavštěvují? Paní učitelka z Českých Budějovic uvedla, že u nich na škole kroužek probíhá. Základní škola v Třešti ani v Nové Říši tuto možnost nenabízí. Právě největší zájem o dramatický kroužek byl zaznamenán v Třešti.

Na základě položené otázky vyplynulo, že děvčata projevila o divadelní kroužek podstatně větší zájem než chlapci. Celkem 81 % dívek a 19 % chlapců dalo najevo, že by kroužek uvítali.

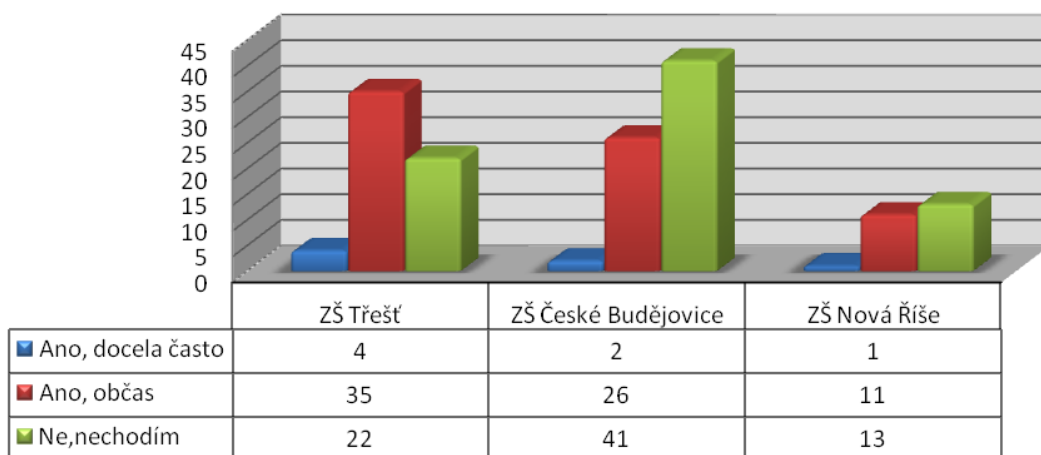

Zájem o divadelní kroužek

Graf č. 17: Zájem o divadelní kroužek (zdroj: vlastní výzkum)

14. Chodíš s rodiči do divadla?

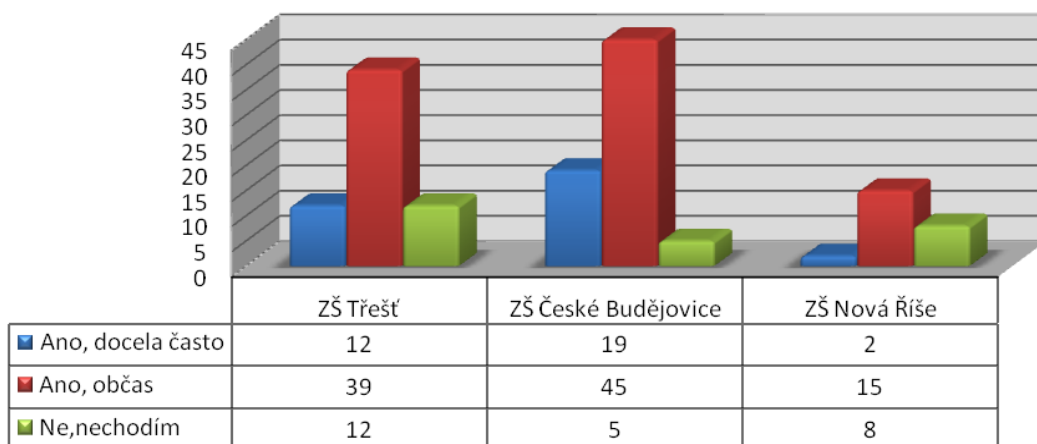

Graf č. 18: Otázka číslo 14 (zdroj: vlastní výzkum)

Otázku, chodíš s rodiči do divadla, zodpověděly téměř všechny děti. Nejmenší ohlas na divadelní představení zaznamenali žáci z Českých Budějovic. **H4** (žáci z Českých Budějovic navštěvují divadelní představení častěji jak žáci z Třeště) se tedy nepotvrdila, stačí si povšimnout grafu 18, ačkoliv žáci z Českých Budějovic mají divadlo přímo ve městě, kde žijí, tak tuto možnost příliš nevyužívají. V procentuálním vyjádření můžeme situaci vyjádřit takto: 59 % žáků z Českých Budějovic a 36 % žáků z Třeště nenavštěvují divadla s rodiči.

Celkové zhodnocení dopadlo následovně: *Ano, docela často* zaznělo u 5 % žáků. Odpověď *ano, občas* uvedlo 46 % a nejvíce dětí zodpovědělo, že do divadla s rodiči *nechodí* 49 %. Důvodů může být hned několik. Žák o představení nejeví zájem, pokud rodiče nechodí do divadel, tak ani děti mnohdy nemají tu příležitost. Další příčiny mohou být způsobené nedostatkem času nebo finančních prostředků.

15. Chodíš s rodiči do kina?

Graf č. 19: Otázka číslo č. 15 (zdroj: vlastní výzkum)

Graf znázorňuje počet žáků a jejich zájem o kino. Můžeme z něj vyčíst, že největší zájem o filmová představení v kinech mají žáci z Českých Budějovic.

Celkové vyhodnocení vypadá takto: 16 % žáků s rodiči do kina *nechodí*, 63 % dětí uvedlo, že do kina *chodí s rodiči občas* a 21 % zaznamenalo, že *chodí a docela často*. Prostřednictvím této otázky, zodpovězené všemi žáky, se nabízí možnost porovnání odpovědí s předchozí otázkou. Zdali je u žáků 4., 5. ročníků spíše preferováno kino nebo divadlo.

Odpovědi	DIVADLO	KINO
Ano, docela často	5 %	21 %
Ano, občas	46 %	63 %
Ne, nechodím	49 %	16 %

Tabulka č. 1: Porovnání výsledků otázek č. 14, 15

7.3 Interpretace výsledků

H1 – *Literární výchova patří mezi oblíbené předměty.*

Literární výchova opravdu patří mezi oblíbené předměty. Čtení a literární výchovu, jako jeden z oblíbených předmětů, označilo 68 % žáků. Větší obliba byla zmapována ze strany děvčat. Tato hypotéza se tedy jako jediná potvrdila.

H2 – *Nejoblíbenější literární žánr u chlapců je dobrodružná literatura a nejoblíbenější literární žánr u dívek je dívčí literatura.*

Největší zájem o dobrodružnou literaturu projevilo 25 % chlapců, 17 % chlapců preferuje fantazijní literaturu a 14 % čte spíše humoristické příběhy. Také 18 % dívek uvedlo, že má největší zájem o dobrodružnou literaturu, 17 % dívek čte příběhy o zvířatech a 14 % uvítá fantazijní literaturu. Hypotéza se nepotvrdila, žáci 4. a 5. ročníků si oblíbili dobrodružnou literaturu a to nejen chlapci ale také dívky.

H3 – *Dětské časopisy si někteří žáci kupují a někteří si je půjčují v knihovně.*

Z otázky, která byla zaměřena na dětské časopisy, bylo vyhodnoceno, že 29 % žáků se o časopisy nezajímá, 1 % žáků uvedlo, že učitel ve škole s časopisy pracuje, 5 % dětí si půjčuje časopisy v knihovně a celkem 65 % žáků uvedlo, že si je kupuje. Hypotéza se tedy nepotvrdila, protože o časopisy z knihoven není příliš velký zájem.

H4 – *Žáci z Českých Budějovic navštěvují divadelní představení častěji než žáci z Třeště.*

Na otázku, zdali žáci chodí s rodiči do divadla, se stanovená hypotéza nepotvrdila, protože 59 % žáků z Českých Budějovic uvedlo, že spíše do divadla nechodí. V Třešti se vyskytlo menší procento záporných odpovědí. Celkem 36 % žáků potvrdilo, že do divadla s rodiči nechodí, a tudíž nenavštěvují divadelní představení.

8 KONKRÉTNÍ PŘÍSTUPY K VYUČOVÁNÍ

Vliv na dětského čtenáře v hodinách literární výchovy má zejména učitel a jeho přístup k vyučování. Škola by měla umožnit učiteli vhodné metodické pomůcky, prostřednictvím nichž se žák lépe orientuje ve výuce. Učitel se stará o to, aby si žák vybudoval kladný vztah ke čtení, zájem o uměleckou literární tvorbu a uvítal tak nové možnosti vzdělávání. Popřípadě si sám vyhledával takové aktivity, jež by ho vzdělávali i mimo školu.

Na základních školách, kde probíhal výzkum zaměřený na vztah žáka k literárním činnostem, se vyjádřily také paní učitelky. Zodpověděly některé dotazy týkající se jejich výuky. Otázky obsažené v dotazníku byly pouze orientační a napomáhaly tak k jejich souvislému vyprávění. Paní učitelky uváděly konkrétní přístupy k vyučování a zmínily i školní projekty zaměřené na literární tvorbu.

Dotazník pro paní učitelky

- Jakým způsobem u Vás probíhají a vypadají hodiny literární výchovy?
- Kolikrát do týdne se konají hodiny literární výchovy?
- Používáte nějaké pomůcky?
- Kde hledáte inspiraci na hodiny a podle jakých kritérií vybíráte texty?
- Vedete diskuse o přečtených knihách?
- Mají žáci prostor v hodině na referát o knize?
- Probíhají na 1. stupni projekty nebo kroužky týkající se literární výchovy?
- Chodíte na divadelní nebo filmová představení? Pokud ano, tak jak často.

Paní učitelka ze ZŠ Matice školské Českých Budějovic uvádí:

„Literární výchovu máme dvakrát týdně. Při výuce používám vybrané dětské knihy. Inspiraci hledám většinou ve své hlavě. Čteme texty z různých typů čítanek, pokud vybírám společnou četbu nebo jiný text, vycházím ze zájmu dětí a jejich věku. Vedeme diskuse o přečtených knihách a žáci si vedou čtenářské deníky. Žáci se mohou účastnit dramatického kroužku, mohou přispívat do školního časopisu, ve škole se nachází knihovna. Do divadla chodíme dvakrát do roka, do kina také dvakrát do roka.“

Paní učitelka ze ZŠ Nová Říše uvádí:

„Děti mají literární výchovu 2 x týdně. Čteme čítanky z nakladatelství Nová škola a musím říci, že se mi čítanky líbí. Jak ve 4. třídě, tak v 5. třídě děti mohou v průběhu celého školního roku plnit různé úkoly, které jsou spjaty s celoroční tematickou hrou.

Ve 4. třídě je to „Cesta na ostrov čtenářů“ a v 5. třídě „Cesta na svoji barevnou planetu čtenářů.“ Na začátku školního roku žáci dostanou kartičku, kam si zapisují a zakreslují splněné úkoly. Osvědčilo se mi, že to děti baví a rády úkoly plní.

Někdy si děti nosí i knihy, ze kterých jsou ukázky v čítance, listujeme v nich a někdy i čteme. Žáci mají také prostor v hodině na referát o přečtené knize. U nás ve škole projekty ani literární kroužky neprobíhají. Chodíme jedenkrát ročně do místní knihovny. Někteří žáci navštěvují knihovny ve svém místě bydliště. Několikrát do roka navštívíme divadelní nebo filmová, popř. hudební představení.“

Paní učitelka ze ZŠ Třešť uvádí:

„Literární výchovu máme 2 x do týdne. Protože moje třída nemá čítanky (pouze staré), využíváme společnou četbu z naší školní knihovny, která je slušně vybavená. Knihy vybírám takové, aby texty bavily co nejvíce dětí. Větší část hodiny pouze čteme, protože při počtu 28 žáků se ani na každého nedostane. Míváme také hodiny, kdy si děti mohou donést svoji oblíbenou knihu a prezentovat ji před spolužáky. Občas využíváme různých nahrávek, nebo čtu i sama a potom kontroluji pozornost poslechu – testíky, otázky, někdy si děti dávají otázky samy.

Díky investicím EU pracujeme na šablonách, a tak máme již poměrně slušný soubor pracovních listů týkajících se čtenářské gramotnosti (Příloha číslo 5). Dle možností a času je využívám. Často je dávám „šikovnějším“ čtenářům a se slabšími čtu. Tyto texty také občas zařazujeme do hodin vlastivědy a přírodovědy, protože se do nich tematicky hodí.

Noc s Andersenem v rámci školní knihovny 1. stupně již organizujeme popáté a vždy pro vybranou skupinu žáků 2. tříd. Akci směřujeme k výročí českého spisovatele pro děti. Při této akci děti čtený text poslouchají od učitelů a od pana ředitele. Ke každé pohádce mají připravenou aktivitu, která s ní koresponduje. Děti také mají čas na to, aby si tento večer v knihovně půjčily knihu, mohou si také chvilku samy číst.

Pasování prvňáků na čtenáře proběhne také již pátým rokem. Pro děti jsou připravené krátké texty, které musí přečíst a k nim najít správný obrázek (texty se váží

ke známým postavčkám z pohádek). Potom skládají slib o tom, jak se budou ke knihám chovat a na památku každý dostane průkazku do školní knihovny, pamětní list a pohádkovou knihu.

Každým rokem také chodíme do městské knihovny, kde si její pracovnice pro každý ročník připraví program o chodu knihovny, pro mladší ještě organizují program k Vánocům nebo na Velikonoce.

Na filmové představení jdeme 2x za rok, dále navštěvujeme programy v KD, otázkou je ale kvalita. Podle našeho názoru jsou některé programy pro školy velmi nekvalitní, ale to bohužel zjišťujeme až na místě. Zhruba 1 – 2 krát za docházku na 1. stupeň se žáci podívají do Horáckého divadla.“

8.1 Výuka literární výchovy z pohledu učitelů

Prostřednictvím třech výpovědí je možné si utvořit vlastní představu o průběhu hodin literární výchovy na 1. stupni základních škol. Každá paní učitelka uvedla svůj přístup k vyučování, uváděla metody a formy práce, které při výuce uplatňuje a užívá.

Literární výchova probíhá 2 x týdně na všech školách. Paní učitelky se snaží, aby žáky výuka bavila, a proto jim vybírají vhodné texty přiměřené jejich věku a zájmu. Náplň hodin je tvořena převážně čítankovou nebo i mimočítankovou četbou. Žákovi je umožněn prostor v hodině, aby prezentoval to, co rád čte. Touto cestou tak mohou žáci doporučit umělecky hodnotnou literaturu svým spolužákům. Krátká prezentace o knize jistě zpestří výuku ze strany dětí i učitele. Didaktické pomůcky se na základních školách příliš nepoužívají. Pouze paní učitelka z Třeště uvedla, že s žáky využívá pracovní listy, zaměřené na čtenářskou gramotnost. A také si občas pustí nahrávku k poslechu.

Základní školy ve městech jsou vybavené školními knihovnami. Žákům se nabízí možnost zapůjčení knih přímo ve škole. Školní knihovny poskytují žákům a učitelům materiál pro společnou četbu ve třídě. Pokud učitel není pevně rozhodnut, kterou další knihu s žáky přečte, může jim dát na výběr. Žáci to jistě uvítají. Paní učitelky se také vyjádřily k mimoškolním činnostem, jež probíhají na školách. Bohužel, v Nové Říši se žádné projekty neuskutečňují. V Českých Budějovicích na základní škole působí dramatický kroužek a také žáci mohou spolupracovat na školním časopise. I v Třešti se vyskytuje několik projektů zaměřených na literární tvorbu. Paní učitelka uvedla např. Projekt Noc s Andersenem, Pasování prvňáků na čtenáře a besedu ve veřejné knihovně.

V průběhu školního roku žáci společně s učiteli navštěvují různá divadelní,

filmová i hudební představení. Kulturní zážitek se tak žákům nabízí 2 x – 4 x do roka. Paní učitelka z Třeště poznamenala, že některá představení určená žákům 1. stupně jsou nekvalitní a kolikrát se to zjistí až na místě.

Vztah dětí k literární výchově byl zmapován pomocí dotazníkového šetření. Celkem 68 % žáků uvedlo, že literární výchova patří mezi jejich oblíbené předměty. Svědčí to o tom, že učitel dokáže tento předmět správně uchopit a získat si tak jejich zájem a pozornost. V těchto hodinách se většinou nepíší písemky a ani se nezkouší. Jedná se o hodiny, kde je možné opustit reálný svět a probudit se v příběhu třeba jako hlavní hrdina.

9 MOŽNOSTI VYUŽITÍ AKTUÁLNÍ LITERÁRNÍ VÝCHOVY V PRAXI

V hodinách literární výchovy se učitelé nabízejí různé možnosti uchopení vyučovací hodiny. Prostřednictvím didaktických pomůcek tak může výuku zpestřit a lépe motivovat žáky k práci. V dnešní době se vyskytuje nesčetné množství vydaných knih, sborníků, pracovních sešitů, zaměřených na zábavnou formu výuky. Níže uvedené publikace poskytují, především učitelům prvního stupně, nápady a inspirace do hodin literární výchovy.

Autorky Šikulová a Rytířová (2006) vytvořily sborník několika hravých forem *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení* (ISBN 80-247-1361-6). Vycházely ze svých dlouholetých pedagogických zkušeností. Kniha vznikla záměrem nabídnout učitelům a vychovatelům náměty a didaktické hry, které mohou využít při hodinách literární výchovy a čtení. Jak lépe motivovat žáky? No přeci pohádkovými příběhy. Šikulová a Rytířová uvádějí další vhodné publikace, které jsou věnovány hrám ve vyučování, jimiž se učitelé nechávají inspirovat (K. Santlerová, 1993; T. Houška, 1993; J. Neuman, 1998; I. Melichárková, L. Švecová, 2001; M. Breníková, 2003; N. Kalábová, 2003; A. Nelešovská, 2004).

Hrátky s literaturou (Košťák, 1998, ISBN 80-719-8358-6) nabízí spoustu námětů, jak si hrát při hodinách českého jazyka a literatury. Publikace obsahuje pohádky, bajky, pověsti, povídky, básničky o ročních obdobích a další umělecky hodnotné texty a literární teorii. Úkoly se vztahují k literárním ukázkám, které jsou určeny pro dětského čtenáře - křížovky, doplňovací cvičení, kvízové otázky, autoři hledající svá díla, vymýšlení rýmů, atd.

„*Děti, začneme si hrát s literaturou. Možná trochu jinak, než jste zvyklé. Věřme, že se při těchto hrátkách navíc něco naučíme. A to snad není špatná nabídka.*“ (Košťák, 1998, s. 7)

Pavel Houser (2002) ztvárnil publikaci *Hry se slovy a jazykem* (ISBN 80-717-8699-3), jež určena dětem od 12 let, publikace nabízí informace o známých i méně známých hrách. Autor se zabývá různými typy křížovek, tajnou abecedou, slovními hříčkami v poezii a magii.

Učitel si některé křížovky či tvořivé činnosti může lehce pozměnit a přizpůsobit pro mladší žáky. Kniha nejen pobaví, ale naučí jazyk o něco lépe používat.

Při dramatické výchově se rozvíjí schopnosti a dovednosti dítěte. Soubor

100 námětů pro dramatickou výchovu (Mégrierová, 1999, ISBN 80-717-8288-2) je určen pro učitele mateřských škol, ale i pro učitele 1. stupně ZŠ. Uvedené hry jsou vhodné do dramatické výchovy. Upevňují tak vztahy ve skupině, rozvíjí komunikační schopnosti, posilují u žáků sebedůvěru a vnímavost. Autorka také zařadila několik cvičení pro relaxaci, koncentraci, dechová cvičení.

Říkejme si přísloví (Kukal, 2010, ISBN 978-80-7367-731-2) obsahuje čtyřveršované říkanky založené na motivech známých českých přísloví podporují intelektové, jazykové a literární dovednosti. S pomocí učitelů se žáci dobírají k smyslu přísloví. Říkadla mají jednoduchou formu stavěnou výhradně na sdruženém rýmu (AABB). Vhodné pro mladší žáky prvních a druhých tříd.

Janáčková a Kamiš (1995) zpracovali pracovní sešit, *Hrajeme si s jazykem* (ISBN 80-716-8252-7), který obsahuje ukázky z dětské literatury a různorodé články. Učitel má i tu možnost vybírat vhodný text podle náročnosti. V literární části jsou zadávány otázky z literární teorie, žáci procvičují výrazné čtení a spisovnou výslovnost. Některé texty jsou záměrně propojené s dalšími předměty (výtvarná výchova, hudební výchova). V části slohového výcviku žáci řeší úkoly, jež jsou zaměřeny na procvičování stylizace a kompozice jazykových projevů. U žáků učitel podporuje rozvoj myšlení a vyjadřování. V jazykové části se procvičuje pravopis, hláskosloví, tvarosloví, větná skladba.

Katalog *Čeští ilustrátoři dětem* (Hanušová, 1997, ISBN 978-802-3813-890) podává stručné informace o životech významných českých ilustrátorů dětské tvorby. Do dětské knihy zasahují také kreslené filmy, jimž se věnovali a věnují tito umělci: Adolf Born, Zdeněk Miler, Radek Pilař nebo Dagmar Doubková a Jan Tománek. U každého malíře se vyskytuje ilustrace, jíž se proslavil.

1. Hádej hadači... (Šikulová, Rytířová, 2006, s. 40-41)

Cíl hry: rozšiřování slovní zásoby, rozvoj tvořivosti, fantazie a představivosti

Organizace: práce jednotlivců

Postup: Žáci mají za úkol napsat pro své spolužáky krátký monolog (hádanku), ze kterého by ostatní poznali, jaká věc jej vypráví. Její jméno se však v monologu nesmí objevit. Učitel může na ukázkou přečíst příklady.

Jsem živé, malé cosi,
jsem červené a svítit bych mělo.
Nožky mám, létat také dovedu.
Žlutá kamarádka má ráda bramboru.

Jsem teplé, dvojité neznámo.
Vyrostlo jsem babičce na jehlicích,
proto mám hodně očí.
Protahuji se své majitelce na nohách.

Jsem tenoučké neznámo,
rozprostřu se po místnosti,
hmyzu zlámu všechny kosti.

2. Návrh stránky do školního časopisu. (Šikulová, Rytířová 2006, s. 49-50)

Cíl hry: rozvíjet v dětech schopnost spolupracovat při tvorbě společného díla, orientace v časopisech a novinách, rozvoj fantazie

Organizace: práce ve skupinách

Postup: navrhnete, čím byste naplnili prázdnou stránku ve vašem školním (třídním) časopisu

- Přineste si do školy různé noviny a dětské časopisy. Zjistěte, o čem se v novinách nebo časopisech píše.
- O čem byste mohli psát, abyste přiblížili čtenářům život ve vaší škole (třídě)? Zapisujte nejprve nápady na papír a následně vyberte ty, které se nejvíce hodí pro třídní (školní) časopis.
- Zpracujte ve skupinách:
  - osnovu vyprávění třídního zážitku nebo školní události,
  - podle osnovy vyprávění napište a doplňte vlastními ilustracemi (popř. fotografiemi),
  - připravte zábavnou rubriku (např. hádanky, křížovky, kvízy, vtipy),

- do rubriky „Vaříme snadno a rychle“ nachystejte jednoduché recepty (popis pracovního postupu),
  - vymyslete a napište příběh s použitím slov, která začínají na určité písmeno. Např. „S“ – Sysel Standa se setkal se syslicí Soňou. Slavili Sonin svátek. ....,
  - vymyslete a napište příběh s použitím pouze jednoslabičných (dvojslabičných) slov,
  - napište do rubriky „Inzerce“ různé inzeráty na koupi a prodej, např. školních potřeb, hraček, sportovních potřeb apod.,
  - vymyslete do časopisu alespoň dvě reklamní hesla ke každému z uvedených výrobků: dietní máslo LARA, vysavače BETA, sušenky MELISA apod.
  - navrhnete do časopisu kreslený vtíp, kreslený příběh (komix).
- Společně připravte třídní časopis.

3. O hrnci, který rád vařil rajskou omáčkou. (Šikulová, Rytířová 2006, s. 61-66)

Žili, byli v jednom velkém domě pan a paní Krupičkovi...

Úkoly k textu:

- Kterou jinou pohádku vám tento příběh připomíná a jak se známá pohádka jmenuje? Kdo ji napsal?
- Pokuste se ve skupince 3-4 dětí vymyslet, jak by příběh dopadl, kdyby pan Krupička hrnec nespravil.
- Z daných slabik slož slova:

HR VA PO SME RY DÍ VO ŘE

TÍ TO BÁŘ NEC KA DA ŘIL RA

- Srovnej podle velikosti

řeka, pramen, veletok, říčka, potok

- Vylušti tajenku

Vezmi samohlásku ze slova STROM, přidej k ní obojetnou souhlásku ze slova MYŠ, ze slova BÁBOVKA vezmi dlouhou samohlásku, to vše promíchej s měkkou souhláskou ze slova KOČKA, okořeň vše tvrdou souhláskou ze slova KOLO a nakonec zahusti krátkou samohláskou ze slova PANÍ. Jaké slovo jsme uvařili?

- Vytvořte trojice slov

Vytvořte trojici slov k jednotlivým hláskám tak, aby daná hláska byla poprvé na začátku slova, podruhé uprostřed slova a potřetí na konci slova. Např.

B   **bota – kobra – kloub**

A   ....

E   ....

I   ....

O   ....

U   ....

- Poznávání předmětu

Jeden žák odejde za dveře. Ostatní si vymyslí nějaký dobře viditelný předmět, který má žák po návratu do místnosti uhodnout. Hádající se začne děti ptát:

- „Jakou barvu má ten předmět?“
- „Je ten předmět velký nebo malý?“
- „K čemu ten předmět slouží?“ atd.

- Zjistěte, kdo to byl dráteník

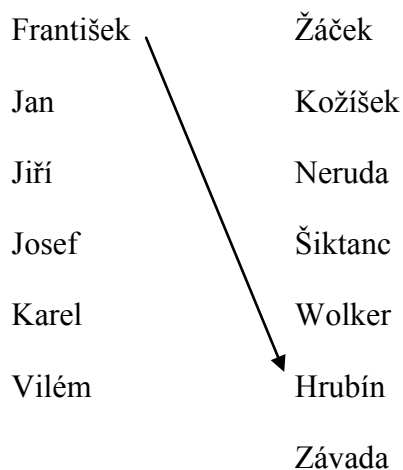
- Najděte odpovědi na následující otázky

- Kde pramení naše řeka Labe a Vltava? Najdi a ukaž na mapě České republiky prameny těchto dvou řek
- Vyhledejte na mapě České republiky pět řek a najděte místa, kde pramení.

- Protékají vaší obcí či městem nějaká řeka, říčka nebo potok? Jak se jmenuje? Zjistěte, jak ke svému jménu přišla (přišel).

4. Sedm známých autorů se má podělit o šest křestních jmen. Jak to udělají?

(Košťák, 1998, s. 95)

5. Zkuste prodlužovat věty s opakováním předcházejících slov. (Košťák, 1998, s. 53)

Věra přechází.

Věra přechází bez rozhlédnutí.

Věra přechází bez rozhlédnutí křižovatku.

Věra přechází bez rozhlédnutí křižovatku na červenou.

6. Co znamenají následující přesmyčky? (Houser, 2002, s. 57)

Nápověda: Jde o podstatná jména v prvním pádě

1. ŘDÍP

2. HRACK

3. KOMEZ

4. TILS

5. CONÁVE

Řešení: příď, krach, mozek, list, Vánoce

7. **Kouzelná truhla.** (Mégrierová, 1999, 73 s.)

Cíle: rozvíjet představivost, vypravěčské schopnosti, uvědomovat si výraz obličejů

Pomůcka: „Truhla“ (kufr nebo krabice)

Průběh: Každé z dětí bude pracovat individuálně před očima skupiny. Uprostřed herní plochy je „truhla“. Dítě ji otevře a bude popisovat divákům, co v ní je (je teda potřeba, aby si to představovalo, protože truhla je samozřejmě prázdná).

Jeho představivost nesmí být ničím omezována, všechno musí být akceptováno, truhla může obsahovat „dům, ve kterém bydlí“ stejně jako „lásku mé maminky“ nebo „můj zubní kartáček.“

Rada: Učitel může dítěti pomoci při popisování tím, že mu bude klást otázky. To, co uvidí v truhle, se musí vždy doslova vynořit před očima diváků.

8. **Lež má krátké nohy.** (Kukal, 2010, s. 59-60)

*V závodě pravdy s pyšnou lží
pravda lež stále poráží,
i když se zdá, že rok co rok
dělí je stále kratší krok.*

Výklad přísloví: Lež vždycky vyjde najevo, a kdo lhal, ten se bude muset stydět.

Náměty pro rozhovor s dětmi:

Pravda vítězí – tak je to napsáno i na naší prezidentské vlajce. Vítězství pravdy však není samozřejmé. Pravda soutěží se lží každý den znovu. I vy máte možnost se pokaždé znovu rozhodovat, jestli budete mluvit pravdu, nebo zalžete. Pomozte vítězit pravdě.

Přemýšlejte, proč některé děti lžou. Báli jste se někdy říct pravdu? V jaké situaci to bylo? Pomohla vám vaše lež, nebo se věci – jak už to tak bývá – ještě víc zamotaly? Jestli se vám chce, povězte o tom kamarádům.

K říkance:

Jak rozumíte slovům „rok co rok“? Podobně se používá také „den co den“ nebo „hodinu co hodinu“. Uměli byste vytvořit další? Na světě spolu

nesoupeří jen pravda a lež. Už v pohádkách se mluví o tom, že také dobro vítězilo nad zlem. Uměli byste doplnit další dvojice opačných slov – těch, která spolu na světě, právě jako pravda a lež, stále soupeří?

Světlo a ..... Krása a ..... Smích a .....

Den a ..... Chytrost a ..... Láska a .....

Závěr

Diplomová práce je zaměřena na vztah žáků k mimoškolním aktivitám a činnostem, které se bezprostředně podílí na jejich výchově a vzdělávání.

Hlavním cílem práce bylo zjistit, zda žáci 4. a 5. ročníků ZŠ projevují zájem o literárně estetické činnosti. V tomto případě se uplatnila dotazníková metoda při zkoumání. Dotazník obsahoval 15 otázek orientovaných především na mimoškolní literární činnosti. Průzkum probíhal na základních školách v Českých Budějovicích, v Třešti a v Nové Říši. Města byla zvolena s jistým záměrem. Jejich možnosti kulturního vyžití se značně liší.

Dotazníkové šetření sledovalo 4 dílčí cíle, pomocí nichž jsme zjistili, zda patří literární výchova mezi oblíbené předměty žáků, jaké jsou oblíbené žánry chlapců a dívek, zdali se žáci zajímají o dětské časopisy a jestli žáci z Českých Budějovic chodí do divadel častěji než žáci z Třeště.

Prostřednictvím řízeného rozhovoru jsme také zmapovali konkrétní přístupy vyučujících k jejich výuce. Paní učitelky uváděly různé metody a formy práce, jež v hodinách uplatňují. Na některých školách probíhají projekty, kterých se děti mohou účastnit. V průběhu školního roku žáci společně s učiteli navštěvují různá divadelní, filmová i hudební představení. Právě velký vliv na dětského čtenáře v hodinách literární výchovy má zejména učitel a jeho přístup k vyučování.

Pomocí zpracování výsledků tohoto šetření jsme došli k následujícímu zhodnocení. Více než polovina žáků uvedla, že jejich nejoblíbenější část vyučovacího předmětu Český jazyk a literatura je právě výuka literatury. Můžeme také uvést, že čtení a literární výchova patří mezi oblíbené předměty žáků. Celý 80 % všech žáků uvedlo, že rádi čtou. Četba je oblíbena především u dívek. Zajímalo nás i to, jak žáci často čtou ve svém volném čase. Chlapci i děvčata se shodli na odpovědi občas. Vyloučili tak možnost, že nikdy nečtou a že čtou každý den. Nejoblíbenějším literárním žánrem u chlapců byla zvolena dobrodružná literatura, kterou označila jedna čtvrtina dotazovaných chlapců. Také dívky zaznamenaly jako svůj oblíbený žánr právě dobrodružnou literaturu. Chlapci se nejméně zajímají o básničky, říkanky, hádanky, příběhy o dětech a dívčí literaturu, což je pochopitelné. Naopak děvčata zvolila jako nejméně oblíbené žánry báje a pověsti, naučnou literaturu a také básničky, říkanky a hádanky. Je zřejmé, že žáci v tomto věku již neprojevují takový zájem o slovesné umění, které je určeno zejména těm nejmenším čtenářům. Zajímalo nás, zdali žáci

navštěvují knihovny (školní či veřejné). Více jak polovina žáků uvedla, že do knihoven chodí. Otázkou se v tomto případě nabízí jak často? Téměř jedna čtvrtina žáků uvedla, že do knihovny chodí každý týden. Někteří žáci, kteří nechodí do knihovny, uváděli, že jim rodiče knihy kupují a doma si tak mohou vést vlastní knihovničku. 62 % žáků uvedlo, že jim knihy pořizují rodiče. Zájem o dětské časopisy se projevil u větší části dotazovaných, celkem 65 % žáků si časopis kupuje, téměř mizivé procento žáků si půjčuje časopisy v knihovnách.

Z výzkumu jsme se také dozvěděli, že učitelé v hodinách literární výchovy časopisy nepoužívají. V tomto věku se mezi chlapci a děvčaty vykytují genderové rozdíly. Ve volbě oblíbeného časopisu se značně liší jejich obliba. Mezi děvčaty je populární spíše Bravo, Bravo girl a Top dívka, kde se objevují novinky ze světa módy, muziky a životního stylu a tematicky laděné časopisy o koních také zaznamenaly dívčí oblibu. Chlapci se zajímají o časopisy, v nichž se dozvídají informace o počítačových hrách, o sportu a automobilech. Nejoblíbenějším časopisem byl zvolen časopis ABC, který označilo 20 % všech dětí. Také se nám podařilo zjistit, zdali si žáci povídají o tom, co právě přečetli. Pouhá 4 % uvedla, že si o knize povídají s kamarádem velmi často. Některé paní učitelky si zakládají na tom, aby si žáci v průběhu školní docházky vedli čtenářské deníky. Není tomu tak na všech základních školách. Z dotazování lze usoudit, že dnešní doba nabízí žákům opravdu velké množství literární tvorby. Žáci v dnešní době čtou jak česká, tak světová díla, s nimiž se setkávají ve školní i mimoškolní četbě. Při volbě nejoblíbenější knihy zaznamenala největší úspěch mezi žáky autorka J. K. Rowling s dílem Harry Potter. Je nutno podotknout, že také oblíbeným filmem se stal příběh Harryho Pottera. Jako nejoblíbenější filmy žáci jmenovali české filmy, americké komedie, horory, animované filmy, dobrodružné, ale také romantické a akční. V dnešní době děti rády sledují televizi, která také ovlivňuje jejich vztah k četbě. Několik žáků uvedlo oblíbenou televizní stanici (Barrandov, ČT4 Sport, Disney Channel, Prima Cool, aj.) Tím nejoblíbenějším seriálem se bezkonkurenčně stali Simpsonovi. Je nutné podotknout, že tento seriál je spíše určen starším televizním divákům. Ačkoliv se jedná o „animovanou pohádku“, jak se na první pohled zdá, není tomu tak. O divadelní kroužek není příliš velký zájem. Pouhá 2 % žáků se účastní kroužku. Celkem 17 % dětí se vyjádřilo, že by o kroužek měli zájem. Téměř polovina žáků uvedla, že do divadel nechodí, ale spíše zajdou občas s rodiči do kina.

Diplomovou prací jsem chtěla poukázat na výchovu uměním. Žákům se v dnešní době nabízí opravdu pestré možnosti volnočasových aktivit, prostřednictvím nichž se

mohou dále rozvíjet a vzdělávat, aniž by si to sami uvědomovali. Ne však všechna literární díla, časopisy, filmy, televizní pořady patří mezi umělecky hodnotné prostředky. Proto je nutné, aby rodiče a učitelé žáky směřovali správným směrem a nabádali je k umělecky hodnotným dílům. V hodinách aktuální literární výchovy je prostor věnován právě diskusím o estetických zážitcích, o názorech a pocitech z literární tvorby. Tímto způsobem tak učitel lehce zjistí, co se žákům líbí a co preferují. Kapitola Možnosti využití aktuální literární výchovy v praxi, je věnována především učitelům prvního stupně, uvádím zde vhodné nápady a inspirace do hodin literární výchovy.

Seznam literatury

ABC mladých techniků a přírodovědců: zábavně naučný čtrnáctideník pro chlapce a děvčata. Praha: Ringier Axel Springer, 2011, 56-13/2011, č. 13. ISSN 0322-9580.

BERÁNKOVÁ, Eva. *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla.* Plzeň: Fraus, 2002. ISBN 80-723-8182-2.

BÍNA, Daniel a Miloš ZELENKA. *Od teorie jazyka k praxi komunikace IV.: Sborník prací členů Katedry českého jazyka a literatury.* České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2010. ISBN 978-80-7394-204-5.

GRECMANOVÁ, Helena a Eva URBANOVSKÁ. *Aktivizační metody ve výuce, prostředek ŠVP.* Olomouc: Hanex v Olomouci, 2007. ISBN 80-85783-73-8.

HYHLÍK, František. *Psychologie mladého čtenáře.* Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

HANUŠOVÁ, Marie. *Čeští ilustrátoři dětem.* Týn nad Vltavou: Městský úřad, 1997. ISBN 978-802-3813-890.

HOUSER, Pavel. *Hry se slovy a jazykem.* Praha: Portál, 2002, ISBN 80-717-8699-3.

CHALOUPKA, Otakar. *O literatuře pro děti.* Praha: Československý spisovatel, 1989.

CHALOUPKA, Otakar. *Rozvoj dětského čtenářství.* Praha: Albatros, 1982.

JANÁČKOVÁ, Blanka. *Stručný přehled dat literatury pro děti a mládež.* Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 1999. ISBN 80-704-4276-X.

JANÁČKOVÁ, Blanka a Karel KAMIŠ. *Hrajeme si s jazykem: pracovní sešit z českého jazyka a literatury s úkoly z literární výchovy a čtení, slohového výcviku a českého jazyka pro 3. a 4. ročník základní školy.* Praha: Fortuna. ISBN 80-716-8252-7.

KOLÁŘ, Zdeněk a Renata ŠIKULOVÁ. *Vyučování jako dialog.* Praha: Grada, 2007. ISBN 978-802-4715-414.

KOŠTÁK, Jaromír. *Hrátky s literaturou: pro 4. a 5. ročník ZŠ.* Olomouc: Votobia, 1999. ISBN 80-719-8358-6.

- KREJČÍ, Karel. *Sociologie literatury*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978- 80-247-2623-6.
- KULHÁNKOVÁ, Eva. *Písničky a říkadla s tancem: náměty pro pohybovou výchovu dětí od 3 do 10 let*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8655-1.
- KUKAL, Petr. *Říkejme si přísloví: náměty pro využití přísloví a říkanek k rozvoji myšlení dětí od 4 do 8 let*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-731-2.
- LEDERBUCHOVÁ, Ladislava. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. ISBN 80-868-9801-6.
- Mateřídouška: časopis pro malé čtenáře*. Praha: Mladá fronta a. s., 2012, roč. 68. ISSN 0025-5440.
- MÉGRIER, Dominique. *100 námětů pro dramatickou výchovu: hry a cvičení pro děti od 3 do 10 let*. Překlad Simona Šimíčková. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-717-8288-2.
- NÁDVORNÍKOVÁ, Hana. *Kognitivní činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Josef Raabe, 2011. ISBN 978-80-86307-87-9.
- PITHARTOVÁ, Drahomíra a Pavel ŘÍČAN. *Krotíme obrazovku: Jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-084-7.
- PODROUŽEK, Ladislav a Gabriela BALADOVÁ. *Pedagogická praxe v primární škole*. Plzeň: Fraus, 2007. ISBN 978-80-7043-591-5.
- POLÁČEK, Jiří. *Cesty současné literatury pro děti a mládež: tradičnost - inovace*. Slavkov u Brna: BM Typo, 2003. ISBN 80-903-3390-7.
- PŘÍHODA, Václav. *Ontogeneze lidské psychiky I: Vývoj člověka do patnácti let*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.
- SCHACHERL, Martin. *K moderní výuce českého jazyka a literatury*. Vodňany: Gymnázium Vodňany, 2008. ISBN 978-80-254-2030-0.
- Sluníčko: měsíčník pro nejmenší*. Praha: Mladá fronta a. s., 2012, roč. 45. ISSN 0231-7222.
- ŠIKULOVÁ, Renata a Vlasta RYTÍŘOVÁ. *Pohádkové příběhy k zábavě i k učení*. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1361-6.

ŠUP, Rudolf. *Učíme se číst s porozuměním: pro žáky 2. až 5. ročníku základní a obecné školy: žákovská učební pomůcka určená k rozvíjení čtení s porozuměním a zjišťování jeho úrovně*. Praha: Rudolf Šup, 2001. ISBN 80-238-8070-5.

ŠUP, Rudolf. *Učíme se číst s porozuměním: pro 5. ročník základní školy*. Praha: Rudolf Šup, 2001. ISBN 80-238-6078-X.

TOMAN, Jaroslav. Aktuální výchova literaturou a uměním na 1. stupni. *Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy*. 2001, roč. 126, 1/2.

TOMAN, Jaroslav. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-7394-038-6.

TOMAN, Jaroslav. *Metodická příručka k čítankám: pro 2. – 5 ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 2000. ISBN 80-7168-682-4.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1992. ISBN 80-704-0055-2.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1991. ISBN 70-40-019-6.

TOMAN, Jaroslav. *Vybrané kapitoly z didaktiky čtení a literární výchovy II*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1990.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čteme?: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. Brno: Host, 2008. ISBN 978-80-7050-554-0.

TRÁVNÍČEK, Jiří. *Čtenáři a internauti: obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. Brno: Národní knihovna České republiky, 2011. ISBN 978-80-7050-599-1.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Čtenáři a uživatelé informací*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Teorie výchovy čtenáře*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970.

VÁŠOVÁ, Lidmila. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: ISV nakladatelství, 1995. ISBN 80-858-6607-2.

VONDRŮ, Marie a Jaroslav TOMAN. *Čteme pro potěšení: čítanka pro 3. ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 1993. ISBN 80-716-8089-3.

WILDOVÁ, Radka. Literární výchova dětí v předškolním věku. In: *Čtením ke vzdělání: texty z konference Čtením ke vzdělání, pořádané občanským sdružením Centrum Čítárna, Společností pro podporu a rozvoj čtenářství (CzechRA), Katedrou primární pedagogiky a Katedrou české literatury UK PedF v Praze dne 28.11 2003*. Praha: Svoboda Servis, 2004. ISBN 80-86320-36-7.

ZÍTKOVÁ, Jitka. Kapitoly z didaktiky literární výchovy ve 2. - 5. ročníku základní školy. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2004. ISBN 80-210-3327-4.

Internetové zdroje

Albatros Media [online]. 2012 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW:
<<http://www.albatrosmedia.cz/klub.html>>.

Bravo [online]. 2012 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:
<<http://www.bravo.cz/cislo-22/283-nove-bravo-je-tu>>.

Inflow [online]. 2008 [cit. 2012-02-17]. Dostupné z WWW:
<<http://www.inflow.cz/factory-ovlivnujici-detskeho-ctenare>>.

Maminka [online]. 2010 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:
<<http://www.maminka.cz/clanek/domov-a-rodina/casopis-materidouska-slavi-65-narozeny>>.

Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2012-04-11]. Dostupné z WWW:
<http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/A/Aktiviza%C4%8Dn%C3%AD_metody>.

Metodický portál RVP [online]. 2011 [cit. 2012-04-16]. Dostupné z WWW:
< http://wiki.rvp.cz/@api/deki/files/14529/=IMG_0469.JPG >.

Místo pro život [online]. 2011 [cit. 2012-03-31]. Dostupné z WWW:
<<http://www.mistoprozivot.cz/skola/co-nam-rikaji-zkratky-rvp-a-svp>>.

O životě [online]. 2005 [cit. 2012-03-29]. Dostupné z WWW:
<<http://ozivote.cz/clanky/2005/02/11/proc-cist-knihy>>.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 2010 [cit. 2012-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2009/12/RVPZV-pomucka-ucitelum.pdf>>.

Základní škola Třešť [online]. 2010 [cit. 2012-03-24]. Dostupné z WWW: <<http://zs-trest.cz/skolni-vzdelavaci-program/ds-1022/p1=1085>>.

Seznam tabulek

Tabulka 1: Porovnání výsledků otázek č. 14, 15.....	71
---	----

Seznam grafů

Graf č. 1: Rozdělení škol a počet žáků (zdroj: vlastní výzkum)	53
Graf č. 2: Otázka číslo 1 (zdroj: vlastní výzkum)	54
Graf č. 3: Otázka číslo 2 (zdroj: vlastní výzkum)	55
Graf č. 4: Otázka číslo 3 (zdroj: vlastní šetření).....	56
Graf č. 5: Otázka číslo 4 (zdroj: vlastní šetření).....	57
Graf č. 6: Otázka číslo 5 (zdroj: vlastní výzkum)	58
Graf č. 7: Otázka číslo 6 (zdroj: vlastní výzkum)	59
Graf č. 8: Otázka číslo 7 (zdroj: vlastní výzkum)	59
Graf č. 9: Otázka číslo 8 (zdroj: vlastní výzkum)	60
Graf č. 10: Otázka číslo 9 (zdroj: vlastní výzkum)	61
Graf č. 11: Otázka číslo 10 (zdroj: vlastní výzkum)	63
Graf č. 12: Otázka číslo 11 (zdroj: vlastní výzkum)	64
Graf č. 13: Nejoblíbenější knihy (zdroj: vlastní výzkum).....	65
Graf č. 14: Nejoblíbenější filmy (zdroj: vlastní výzkum)	67
Graf č. 15: Nejoblíbenější pořady (zdroj: vlastní výzkum).....	68
Graf č. 16: Otázka číslo 13 (zdroj: vlastní výzkum)	69
Graf č. 17: Zájem o divadelní kroužek (zdroj: vlastní výzkum)	70
Graf č. 18: Otázka číslo 14 (zdroj: vlastní výzkum)	70
Graf č. 19: Otázka číslo č. 15 (zdroj: vlastní výzkum).....	71

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Společná fotka všech dětí s panem ředitelem	51
Obrázek č. 2: Žáci s diplomy.....	51
Obrázek č. 3: Tvorba vlastních triček	51
Obrázek č. 4: ABC	62
Obrázek č. 5: Mateřídouška.....	62
Obrázek č. 6: Bravo.....	62

Seznam příloh

Příloha č. 1: Pracovní list knihovny	95
Příloha č. 2: Program Třešťského divadelního jara.....	97
Příloha č. 3: Barbucha	97
Příloha č. 4: Vyplněný dotazník	98
Příloha č. 5: Pracovní list	100
Příloha č. 6: ABC	102
Příloha č. 7: Mateřídouška.....	104

Příloha č. 1: Pracovní list knihovny

PRACOVNÍ LIST - KNIHA

1. Jaká je nejstarší vydaná kniha, kterou si můžete půjčit v Městské knihovně v Třešti (hledat můžeš na www.volny.cz/knihovna.trest v on-line katalogu)

2. Doplň správná slova:

- **knižní blok** - označuje svázané a oříznuté ..... knihy bez desek. Tento blok je až na konci výroby přilepen ("zavěšen") do desek obálky pomocí předsádky.
- **frontispis** - (též protititul) je označení pro sudou ..... naproti titulnímu listu. Často je na něm .....
- **tiráž** - je vždy umístěna na posledním listu ..... Obsahuje technické a nakladatelské údaje o knize.
- **předsádka** - je ..... (pevnějšího papíru), který spojuje knižní blok s deskami knihy. V knize je předsádka přední a ..... Je prázdná, může však být potištěna ilustrací.
- **ořízka** - jsou tři (oříznuté) strany knižního bloku. Čtvrtá strana je vlepena do hřbetu ..... Ořízka může být obarvená nebo zlacená. To se dělá z ..... důvodů, ale také jako ochrana proti prachu.

(pokud si nejsi úplně jistý nebo se chceš dozvědět více další informace najdeš na wikipedii pod heslem kniha)

3. Doplň názvy českých nakladatelství: (správné názvy najdeš na internetu)

G - A D -

- L B - T - - S

FR - G - EN -

- O B A

M L - - Á F - O N - -

V - K E - D

J - T -

E G - O N -

P - R - Á L

V Y Š - - - A D

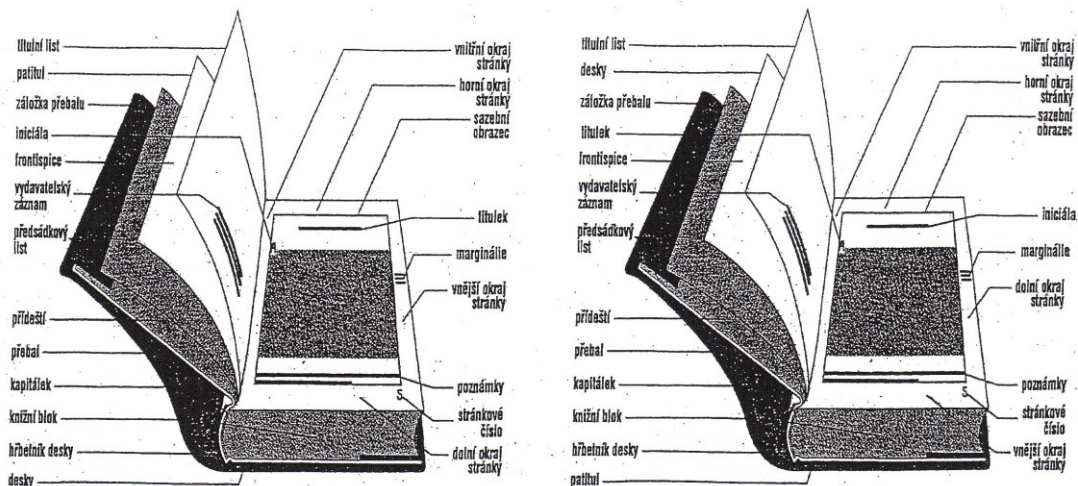
F A - T - M P R - N -

B - R O - - T

4. Na druhém obrázku udělala tiskařský šotek 6 chyb najdeš je?

SPRÁVNĚ

ŠPATNĚ

5. OZNAČENÍ KNIH KNIHOVNĚ:

(spoj správné dvojice)

bílá	pohádky
červená	pro děti do 9 let
zelená	naučná literatura
žlutá	leporela, říkanky pro malé děti
modrá	literatura pro dospělé
fialová	pro děti od 9 do 15 let

DOPLŇ JAK JE ROZDĚLENA NAUČNÁ NEBO-LI ODBORNÁ LITERATURA PRO DĚTI

- 0 - všeobecné slovníky, enc.....
- 1/3 - k..... o chování čl....., náboženství, pedagogika, chování
- 4 - tato skupina je ponechána pro případné nové sk.....
 .....- do této skupiny patří matematika, fyzika, chemie, knížky o rostlinách a zemědělství
- 6 - lékařství, technika, zemědělství
- 7 - architektura, sochařství, mal....., hu....., di.....
- 8 - jazykové slovníky, knihy o li.....
- 9 - zeměpisné at....., putování po světě, světové d....., č..... dějiny

Příloha č. 2: Program Třešťského divadelního jara

Třešťské divadelní jaro 2012	
9. 3. pátek 19.30 hodin	NOC NA KARLŠTEJNĚ DS Karla Čapka o. s. Třešť a SHS Hebrův o. s. Třešť / autor: Jaroslav Vrchlický / komedie
10. 3. sobota 15.00 hodin	ĎÁBELSKÁ ROŠÁDA DS Jana Lišky o. s. Třešť / autor: Václav Beran / fraška pro mládež a dospělé
19.30 hodin	ZLOMATKA DS Zmatkaři Dobronín / autor: Mario Gelardi / drama / nehodné pro děti a mladistvé do 15 let
11. 3. neděle 15.00 hodin	ČERVENÁ KARKULKA Divadelní studio V Brno / autor: Jana Glazarová / pohádka
19.30 hodin	RACEK DS Domino při DDM Pelhřimov / autor: A. P. Čechov / lyrická tragikomedie
12. 3. pondělí 16. 30 hodin	DVĚ A DVĚ JSOU TŘI DS Jana Lišky o. s. Třešť / autor: Václav Beran / komediální (ne)matematická fraška
19.30 hodin	NEBĚHEJ TADY NAHÁ DS Stonáňov / autor: Georges Feydeau / komedie
13. 3. úterý 19.30 hodin	ŠAMANI DS Žďár nad Sázavou / autor: PhDr. Karel Černý / komedie
14. 3. středa 19.30 hodin	CENTRAL PARK WEST DS Bezchibi Břtnice / autor: Norman Robins / komedie
15. 3. čtvrtek 19.30 hodin	ROZMARNÝ DUCH Divadelní spolek AJeJo! Počátky / autor: Noel Coward / komedie
16. 3. pátek 19.30 hodin	ZÁVĚREČNÝ VEČER vyhodnocení festivalu, předání ocenění, udělení doporučení, hraje Jazzband ZUŠ Třešť

Všechna představení jsou souběžná.
vstupné: plně 60 Kč / dětské 30 Kč / abonentní vstupné 400 Kč
rezervace a předprodej vstupenek v Turistickém informačním centru Třešť, tel.: 567 234 567, e-mail: info@trest.cz
rezervace v KD, tel.: 567 224 561, e-mail: kulturnidum@trest.cz
rezervace vstupenek on-line: www.vstupenky.trest.cz

Příloha č. 3: Barbucha (žák 1.B ZŠ Třešť)

Příloha č. 4: Vyplněný dotazník

DOTAZNÍK

Třída: 5.B

CHLAPEC - DÍVKA

1. Kterou část českého jazyka máš nejraději?

- a) jazykovou výchovu (*mluvnici*)
- b) slohovou výchovu
- c) čtení a literární výchovu

2. Patří čtení a literární výchova mezi tvé oblíbené předměty?

- a) ano
- b) ne

3. Čteš rád?

- a) ano
- b) ne

4. Jak často si ve volném čase čteš?

- a) každý den
- b) několikrát v týdnu
- c) občas
- d) nikdy

5. Jaké žánry máš rád?

- a) pohádky
- b) báje, pověsti
- c) básničky, říkadla, hádanky
- d) dobrodružnou literaturu
- e) fantazijní literaturu
- f) příběhy o dětech
- g) dívčí literaturu
- h) příběhy o zvířatech
- i) humoristické příběhy
- j) naučnou literaturu

6. Půjčuješ si knihy v knihovně? (školní nebo veřejné)

- a) ano
- b) ne

7. Pokud navštěvuješ knihovnu, jak často:

- a) 1 týdně
- b) 1 – 2x měsíčně
- c) 1 – 2x za půl roku

8. Kupují ti rodiče dětské knížky?

- a) ano
- b) ne

9. Dětské časopisy:

- a) Dětské časopisy si půjčuji pouze v knihovně.
- b) Dětské časopisy si kupuji (odebírám je).
- c) S dětskými časopisy pracujeme ve škole.
- d) Nezajímám se o dětské časopisy.
- e) Můj oblíbený časopis je (doplň) Kalvich - balal.....

10. Povídáš si s kamarády o přečtené knize?

- a) velmi často
- b) občas
- c) málokdy
- d) nikdy

11. Vedeš si čtenářský deník?

- a) ano
- b) ne

12. Doplň:

- a) Moje nejoblíbenější knížka je Salomonovy doly.....
- b) Můj nejoblíbenější film je Jurův park III......
- c) Můj nejoblíbenější televizní pořad je Večerní noviny.....

13. Chodíš nebo chtěl bys chodit do divadelního kroužku?

- a) ano, chodím
- b) ano, chtěl(a) bych chodit
- c) ne

14. Chodíš s rodiči do divadla?

- a) ano, docela často
- b) ano, občas
- c) ne, nechodím

15. Chodíš s rodiči do kina?

- a) ano, docela často
- b) ano, občas
- c) ne, nechodím

13a

Přečti si pozorně text a odpovídej na otázky

Pozorně si přečti text, budou následovat otázky k tomuto textu.

Kdo z nás by neměl rád jídlo. Moc rádi si na něm pochutnáváme a při tom se neobejdeme bez zubů.

Co však o nich víme? Potravu nám pomáhají ukusovat, drtit, žvýkat a tím ji připravují na trávení. Zub se skládá ze tří částí. Je to korunka, krček a kořen. Kromě tří částí má zub také tři vrstvy. Na povrchu je nejtvrdší tkáň těla sklovina, pod ní najdeme zubovinu a uvnitř je dutina vyplněná dřevem. Podle tvaru a funkce rozeznáváme čtyři druhy zubů. Dřevitě řezáky potravu ukusují a oddělují sousta, ostré špičáky ji trhají, třenové zuby a stoličky drtí a rozmělnují. Dospělý člověk má 32 zubů. O své zuby se musíme dobře starat, pravidelně je čistit a navštěvovat zubního lékaře.

---

1. O které části lidského těla je text?

A) o hlavě	B) o zubech
C) o ústech	D) o obličejí
-

2. Které slovo v textu nenajdeme?

A) žvýkat	B) drtit
C) ukusovat	D) polykat
-

3. Na jaký proces zuby potravu připravují?

A) na přežvykování	B) na vylučování
C) na trávení	D) na zkoumání
-

4. Z kolika částí se skládá zub?

A) ze tří	B) ze dvou
C) z pěti	D) ze čtyř
-

Když se v novinách téměř každé léto objevila zpráva o žralokovi, který na Jadranu sežral českou učitelku.

TEXT ZDĚNA MARTINOVÁ KRESBA JOSEF FRÁŠKO

Co vás může ohrozit ve Středozemním moři

Nebezpečné prázdniny

Žralok modravý (Prionace glauca)
Velikost: až 4 m
Způsob života: sdružuje se do početných hejnů. Kde žije: s výjimkou polárních vod prakticky ve všech mořích a oceánech. Troufá si i do mělkých vod při pobřeží. Zajímavost: Je velmi trvanlivý, nepohrdne ani mrtvými a na hladině útočí na všechno, co se pohybuje, tedy i na plavce, loď či surfale.

Měchyfůvka portugalská (Physalia physalis)
Velikost: zahavá výška až 30 m | Kde žije: kolonie polyperové se díky měchýřím vznášejí na mořské hladině, pokládají je vzdušné a mořské proudy | Zajímavost: jejich jed je velmi prudký, srovnatelný s jedem kobry, protijed na něj neexistuje

Žralok bílý (Carcharodon carcharias)
Velikost: 6-8 m | Způsob života: spíše samotář | Kde žije: otevřená moře i mělké pobřežní vody v blízkosti pláží | Zajímavost: má na kancě nepřehlédnutelný počet otoků na čípku. Ve většině případů se nažehstí spokojí s jediným „šťušeblnem“ kousnutím, takže oběť, pokud se jí dostane včasné pomoci, má šanci na přežití

Ostnatec velký (Trachinus draco)
Velikost: až 45 cm | Způsob života: žije skrytě, většinou zabírá území v písčitém prostředí k poranění jedovatými trny na skálkách a ve hřbitovní ploštině dýchá, když na rybu neodmyslně slápnete. Jed je velmi prudký, způsobuje silné záněty a otoky. Pomůže okamžitě vymýtí rány co nejteplejší vodou, protože jed se teplem roztáhá

Murěna středomořská (Muræna helena)
Velikost: až 1 m | Způsob života: samotářský, skrývá se ve skalních puklinách. Zajímavost: je velmi kousavá – pokud se přiblížíte k jejímu ústí, může vyrazit do útoku. Kousnutí není jedovaté. Otrávit se však můžete jídlem z murény, protože jed je obsažen v její krvi, játrech a svalovině

Čtyřhranka středomořská (Carybdea marsupialis)
Velikost: zvon 5-15 cm | Kde žije: ve volném moři, k pobřeží ji může zahnat vítr nebo mořské proudy. Zajímavost: zahavá ramena této čtyřhranky obsahují prudký jed, přesto není pro člověka tak nebezpečná jako její australská příbuzná čtyřhranka Fleckerova

Kladivoun obecný (Sphyrna zygaena)
Velikost: až 4 m
Způsob života: sdružuje se do obrovských hejnů. Kde žije: mělká moře v blízkosti pobřeží. Zajímavost: na člověka obvykle neútočí, přesto je při objevení hejna těchto žraloků nutné zachovávat opatrnost

Trmucha obecná (Dasyatis pastinaca)
Velikost: až 2,5 m | Způsob života: samotářský, přes den se většinou skrývá zabírá území v písčitém prostředí, kde na ni můžete omylem slápnout | Zajímavost: patří do příbuznosti rejnoků, dlouhý jedovatý trn má na horní straně ocasu

Homolice (r. Conus)
Velikost: až 7 cm
Způsob života: dravý plí žije na skalnatých útesech, k lovu ryb používá jakýsi šíp, do něhož dává jedovatý šlázy. Zajímavost: pokud sbíráte ulití omylem sebere žlivo měkkýše, může ho při zranění jedovatým bodcem. Bodnutí středomořského druhu sice není smrtelné, přesto je mimořádně bolestivé a rána se může zanítit

Ježovka (Arbacia lixula)
Způsob života: v rozsáhlých koloniích na skalnatém pobřeží | Zajímavost: do některých ostnů dává jedovatý šlázy, a pokud na ježovku slápnete, zabodají se do kůže, jejich hroty se odlomí a zůstávají v ráně. I když není prudec jedovatý jako některé druhy z tropických moří, zůstávají její ostny v ráně delší dobu, způsobují těžké záněty a otravy krve

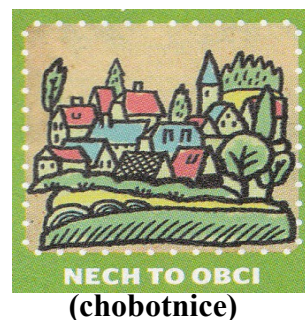
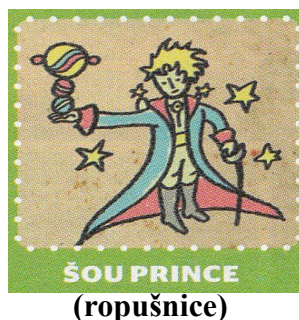
Ropušnice skvrnitá (Scorpena scrofa)
Velikost: až 0,5 m
Způsob života: samotářský, skrývá se zamožkovaná na mořském dně | Zajímavost: při slápnutí na ni hrozí poranění o jedovaté ostny v hřbitovní ploštině a v plovacích přístřích a břítinách

Chobotnice pobřežní (Octopus vulgaris)
Velikost: chapadla až 1 m | Způsob života: skrývá se v puklinách a skalních štěrbinách | Zajímavost: chobotnice je vybavena silným „zobáčkem“ podobným papoučkovému. Kousnutí tímto zobáčkem je bolestivé, ale otrava kým nehrozí, jed tohoto druhu chobotnice je natěšit dost slabý

Nebezpečné přesmyčky

Nápověda: Nebezpečná zvířata Středozemního moře

Zadání: Přeházením písmen v zadání vytvořte nové slovo. Dodržte diakritická znaménka.

HLAVOLAMY

ÚKOLOVKY PRO MLADŠÍ DĚTI

POKÁCENÝ STROM

Ze zahrady se ztratil velký smrk. Zbily jen pařezy. Přijdeš podle počtu a tvaru letokruhů na to, ke kterému pařezu strom původně patřil?

PRASÁTKO

Na obrázku je známý obrázek prasátka. Prasátko vzniklo pospojováním deseti rovných čar. Dokážeš přemístit dvě čáry tak, aby se prasátko dívalo dozadu na svůj ocásek? Oči a pusku můžeš pochopitelně přemístit spolu s celou hlavičkou.

ODEŽENĚ DRAVCE

Na nebi krouží dravec a pátrá po kořisti. Dovedeš ptáka zahnat pomocí přemístění tří čar tak, aby letěl na opačnou stranu?

TAJEMNÉ OVOCE

Když doplníš chybějící písmenka, dostaneš názvy ovoce:

_	A	_	L	_	O
_	N	_	N	_	S
_	E	_	O	_	N
_	R	_	S	_	A
_	V	_	S	_	K

POPLETENÁ MĚSTA

Jaká česká města skrývají tato popletená slovíčka?

a) AHPAR
b) RAVATSO
c) NORB

32 Mateřídouška

MYŠLENÍ NEBOLÍ!

HLAVY ZVÍŘAT

Jak vidíš, ze zvířat na obrázku nezbylo nic než jejich lebka. Jak poznat, jakému tvorovi patří která lebka? Pomůže ti, když rozluštíš slova v rámečku podle následujícího vzoru:

PAPEJ + EVEC
(slovo papej nahradíš slovem majícím stejný význam, tedy slovem jeř) jeř + evcec = jeřevcec

a) K + MALE OČI
b) DOVÁDĚJ + ĀK
c) VČELI „VÝTVOR“ + VĚD

ÚKOLOVKY PRO STARŠÍ DĚTI

ŠIFROVANÁ ZPRÁVA

Tuto šifrovanou zprávu – napsanou červenou tužkou – bez klíče nepřečteš.

Klíč: Ke každému červenému písmenu je přiřazeno jedno písmeno černé. Větu rozluštíš tak, že ji přečteš pomocí těchto černých písmenek. (Háčky a čárky u písmen chybí). Není to nic těžkého, neboj...

HLÍDÁNÍ VE MĚSTĚ

Policisté mají zprávu o chystaném vyloupení místní banky. Jen nevědí přesně, kdy a jakým způsobem se lupiči do banky dostanou. Proto strážcům zákona nezbyvá než nepřetržitě sledovat okolí banky. Můžeš šerifovi poradit, kolik potřebuje policistů a kam je má rozmístit, aby měli výhled na všechny ulice zároveň?

VĚTA V KRUHU

Co se dá vyčíst z kruhu? Zkus na to přijít a nejlépe bude, když začneš od modrého písmene.

Příprava: BOŽENA KOVÁŘOVÁ, JIŘKA HENČÁKOVÁ, Kateřina BOŽOVÁ, JIŘKA KOVÁŘOVÁ

Mateřídouška 33